

Estd : 1962
NAAC 'A' GRADE

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

पात्रता विभाग

परिपत्रक

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

परिपत्रक

संदर्भ क्र./शिवाजी वि/पात्रता/27

दि. 16 June 2017

प्रति,

1. प्राचार्य/संचालक,
सर्व संलग्न महाविद्यालये/मान्यताप्राप्त संस्था
2. सर्व पदव्युत्तर अधिविभागप्रमुख/संचालक/समन्वयक

विषय : पदवी/पदव्युत्तर अभ्यासक्रमांना प्रवेश घेणा-या सर्व विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशपात्रतेबाबत

महोदय/महोदया,

उपरोक्त विषयास अनुसरुन आपणास कळविण्यात येते की, विद्यापीठाशी संलग्नित सर्व महाविद्यालये व अधिविभागामध्ये पदवी/पदव्युत्तर व पदवीका अभ्यासक्रमांना प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचे ज्या त्या अभ्यासक्रमामधील पात्रतेच्या नियमानुसार पात्रता पूर्ण करुन घेणे आवश्यक असते. पात्रता पूर्ण झालेशिवाय संबंधित विद्यार्थ्यांचा प्रवेश अंतिम होत नाहीत. अशा विद्यार्थ्यांचे विद्यापीठाकडून निकाल राखीव ठेवले जातात. व यातून न्यायालयीन प्रकरणे उद्भवत आहेत.

शैक्षणिक वर्ष 2017-18 मध्ये सर्व पदवी, पदव्युत्तर व पदवीका अभ्यासक्रमाच्या प्रथम वर्षाकरिता प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचे पात्रता अर्ज योग्य त्या शुल्कासह विद्यापीठ कार्यालयात जमा करण्याच्या तारखांचा तक्ता **(परिशिष्ट अ)** सोबत जोडला आहे. त्याप्रमाणे पात्रता अर्ज व शुल्कासह विहित मुदतीत जमा करण्यात यावेत. ब-याच वेळा असे निदर्शनास आले आहे की, काही महाविद्यालये/अधिविभाग विहित मुदतीत पात्रता अर्ज शुल्कासह सादर करीत नाहीत. तसेच त्रुटी पूर्तता वेळेत केल्या जात नाहीत त्यामुळे या शैक्षणिक वर्षापासून अशा महाविद्यालये/अधिविभाग यांचे पात्रता अर्ज व विहित शुल्क मुदतीत सादर करणार नाहीत त्यांना विद्यापीठ अधिकार मंडळाच्या निर्णयानुसार विशेष दंड आकारणेत येईल याची नोंद घ्यावी.

सदरचे परिपत्रक व पात्रता अर्ज सादर करणेबाबतच्या अंतिम तारखा दर्शविणारा शुल्क तक्ता, मार्गदर्शक सूचना, परिशिष्ट व अन्य माहिती सोबत जोडली असून विद्यापीठाच्या www.unishivaji.ac.in संकेतस्थळावर ठेवण्यात आली आहे. त्याचे अवलोकन करुन योग्य ती कार्यवाही करणेत यावी. तसेच वेळोवेळी प्रसिध्द होणारी परीपत्रके/शासन निर्णय www.ugc.ac.in या व इतर शासकीय [website](http://www.ugc.ac.in) वर पहावेत व उपरोक्त परिपत्रक सर्व संबंधित विद्यार्थ्यांच्याही निदर्शनास आणून देण्यात यावे.

कळावे,

आपला विश्वासू,

कुलसचिव

A) प्राचार्य/प्रवेश समितीसाठी प्रवेश पात्रताबाबतच्या मार्गदर्शक सूचना:-

1. प्राचार्य/प्रवेश समिती यांनी प्रवेश देताना संबंधित विद्यार्थी ज्या-त्या अभ्यासक्रमास नियमानुसार पात्र आहे का याची खात्री करूनच विद्यार्थ्यांना प्रवेश द्यावा. पात्रता अर्जात असलेले प्राचार्यांचे प्रमाणपत्र (Certificate of Principal) हे विद्यार्थ्यांची पात्रता प्रवेश समितीने मान्य केल्याची खात्री करून प्राचार्यांनी सही करणे बंधनकारक आहे. अपात्र विद्यार्थ्यांना असे प्रमाणपत्र देऊन पात्रता अर्ज पाठविण्यात येवू नये.
2. विद्यार्थ्यांचा प्रवेश अंतिम झालेलाच त्याचा पात्रता अर्ज विद्यापीठाकडे पाठविण्यात येवू नये. तसेच नियमानुसार पात्र होत नसेल तर अशा विद्यार्थ्यांचाही पात्रतेचा अर्ज विद्यापीठाकडे पाठवू नये. असे निदर्शनास आलेस याबाबत गंभीर विचार केला जाईल व त्यामुळे होणा-या परिणामांची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित प्राचार्यावर राहिल.
3. आवश्यक कागदपत्रे न जोडता अपूर्ण पात्रता अर्ज अथवा शुल्क नसलेले अर्ज कोणत्याही परिस्थितीत विद्यापीठात पाठविण्यात येऊ नयेत. जर असे अर्ज या कार्यालयास प्राप्त झाल्यास त्यावर कार्यवाही न करता दफ्तरी दाखल करण्यात येतील आणि त्या संदर्भात कोणताही पत्रव्यवहार केला जाणार नाही. व यास विद्यापीठ जबाबदार राहणार नाही.
4. शैक्षणिक वर्ष 2016-17 पासून सर्व अभ्यासक्रमांची पात्रता अर्ज **online.shivajiuniversity.in** या पोर्टलमधूनच सुरु आहे. अर्जाची **online** प्रिंट विद्यापीठाकडे सादर करावयाचे आहेत. तेव्हा सर्व महाविद्यालयांनी याप्रमाणे कार्यवाही करावयाची आहे. जुन्या पध्दतीचे पात्रता अर्ज स्विकारले जाणार नाहीत तसेच **On-line** पात्रता अर्ज भरून घेणेबाबतचे प्रशिक्षण आयटी विभागामार्फत देणेत येईल. (यासंदर्भातील प्रशिक्षणाची माहिती आयटी विभागाकडून स्वतंत्रपणे कळविणेत येईल.)
5. अन्य विद्यापीठातून थेट द्वितीय किंवा तृतीय वर्षास (अभियांत्रिकी विद्याशाखा व्यतिरिक्त) प्रवेश घेणा-या विद्यार्थ्यांचे पात्रता अर्ज आवश्यक कागदपत्रे व शुल्कासह स्वतंत्रपणे पाठविण्यात यावेत. अशा विद्यार्थ्यांचे अर्ज एकत्रित गठ्ठयातून पाठविण्यात येवू नयेत. त्यामुळे विद्यापीठास अशा विद्यार्थ्यांची पात्रता वेळेत मंजूर करता येणे शक्य होईल. तेव्हा याबाबतची दक्षता घेण्यात यावी.
6. अन्य विद्यापीठातून/बोर्डातून आलेल्या विद्यार्थ्यांच्या (महाराष्ट्रातील, भारतातील) प्रवेश घेणा-या विद्यार्थ्यांचे मूळ मायग्रेषन व टी.सी.अभावी पात्रता अर्ज महाविद्यालयात न ठेवता ते विद्यापीठाकडे विद्यार्थ्यांचे अंडरटेकिंग घेऊन विहित मुदतीत पाठवावे व महाविद्यालयाने मूळ मायग्रेषन व टी.सी. बाबत पाठपुरावा करावा. मूळ मायग्रेषन प्राप्त झाल्याशिवाय त्याची पात्रता अंतिम केली जाणार नाही. तसेच मायग्रेटेड विद्यार्थ्यांबाबतची माहिती स्वतंत्रपणे कव्हरिंग लेटरसह पाठविण्यात यावेत.
7. परदेशी विद्यार्थ्यांना दंडक 18 (A) नुसार प्रवेश पात्रता परीक्षा देणे अनिवार्य आहे. यासाठी परदेशी विद्यार्थ्यांचे पात्रता अर्ज दि. 15 जुलै पूर्वी सर्व कागदपत्रांसह व \$100(USD)शुल्कासह स्वतंत्रपणे पात्रता विभागात जमा करावे. सदरची प्रवेश पात्रता परीक्षा ही जुलै महिन्यामध्ये घेण्यात येईल. या परीक्षेस पास होणारे विद्यार्थीच प्रवेशास पात्र होतील. व यानंतरच त्यांची पात्रता पडताळणी करण्यात येवून परीक्षा विभागास कळविण्यात येईल. जे विद्यार्थी प्रवेश परीक्षेस बसणार नाहीत त्यांचे प्रवेश समितीने प्रवेश रद्द करावेत. तसेच महाविद्यालयातील प्रवेश समिती परदेशी विद्यार्थ्यांचे प्रवेश पात्रता अशा विद्यार्थ्यांचे प्रवेश परीक्षेचे अर्ज व शुल्क विहित मुदतीत स्वतंत्ररित्या विद्यापीठास सादर करणे आवश्यक आहे.

8. संबंधित महाविद्यालयात/अधिविभागात प्रवेशित ज्या विद्यार्थ्यांचे प्रवेश काही कारणास्तव रद्द झाले तर त्या विद्यार्थ्यांचे पात्रता अर्ज विद्यापीठाकडे पाठविण्यात येऊ नयेत. उशिरा/प्रवेश रद्द झालेल्या विद्यार्थ्यांची माहिती त्वरीत प्रथम सत्र संपण्यापूर्वी पात्रता विभागास कळविणे आवश्यक आहे.
9. नियमित अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना विद्यापीठ नियमानुसार हजेरीबाबत अट लागू असल्याने पूर्ण वेळ नोकरी करणा-या विद्यार्थ्यांना नियमित अभ्यासक्रमास प्रवेश देण्यात येऊ नयेत. त्याप्रमाणे सदर बाब पडताळणी करून प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण करण्याची जबाबदारी संबंधित महाविद्यालयाची राहिल.
10. विहित मुदतीत कागदपत्रांची पडताळणी करून प्रवेश पात्रतेची कार्यवाही न झाल्यास यामुळे उद्भवणा-या कायदेशीर बाबींची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित महाविद्यालय/अधिविभाग यांची राहिल.

(B) यु.जी.सी मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व अन्य विद्यापीठातील दूरशिक्षण अंतर्गत अभ्यासक्रम पूर्ण करून प्रवेशासाठी आलेल्या विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशाबाबत विशेष सूचना:-

1. युजीसी, नवी दिल्ली यांचे मार्गदर्शक तत्वानुसार पदवी अभ्यासक्रमांच्या प्रवेशाकरिता 10+2 किंवा समकक्ष (महाराष्ट्र स्टेट बोर्ड ऑफ सेकंडरी अँड हायर सेकंडरी एज्युकेशन, महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे दोन वर्ष कालावधीचे अभ्यासक्रम अथवा त्यांच्याशी समकक्ष 10+2 पॅटर्न प्रमाणे अभ्यासक्रम पूर्ण केलेले विद्यार्थी, महाराष्ट्रातील, भारतातील अन्य परदेशी विद्यार्थी)(परिशिष्ट ब) अशी प्रवेश पात्रता असून पदव्युत्तर अभ्यासक्रमांना 10+2+3 किंवा समकक्ष याप्रमाणे प्राप्त केलेली मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पदवी असण्याबाबत युजीसी यांचे निर्देश (परिशिष्ट 'क') येथे जोडण्यात आले आहेत.

2. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या दि.17/04/2007 व दि.11/03/2015 रोजीच्या पब्लिक नोटिसनुसार अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान, व्यवस्थापन, फार्मसी, आर्किटेक्चर, हॉटेल मॅनेजमेंट आणि कॅटरिंग, संगणकविषयक कोर्सेस दूरशिक्षण अंतर्गत प्राप्त पदवीस युजीसी, एआयसीटीई व डीईसी यांच्या जॉईंट कमिटीची मान्यता असलेस त्याच पदव्या पुढील प्रवेशाकरिता ग्राह्य धरण्यात याव्यात. तसेच यासंदर्भातील विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे दि. 14/10/2013 च्या पत्रानुसार कार्यवाही करणेत यावी.

अन्य विद्यापीठातून व्यावसायिक किंवा तत्सम अभ्यासक्रम दूरशिक्षण अंतर्गत पूर्ण करून आलेल्या विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयांनी प्रवेश दिल्याचे निदर्शनास आले आहे. व नंतर अशा विद्यार्थ्यांना विद्यापीठाने अपात्र ठरविल्याने कायदेशीर प्रकरणे उद्भवली आहेत. या बाबींचा विचार करून विद्यार्थ्यांना प्रवेश देत असताना संबंधित महाविद्यालयांनी/प्रवेश समितीने विद्यापीठ नियमानुसार तसेच संबंधित अभ्यासक्रमांसाठी निर्धारित करण्यात आलेल्या प्रवेश पात्रतेनुसार प्रवेश देणेत यावेत. व यासंदर्भात काही कायदेशीर बाबी उद्भवलेस यास संबंधित महाविद्यालय जबाबदार राहिल व यासंदर्भातील न्यायालयीन खर्च महाविद्यालयाकडून वसूल केला जाईल याची नोंद घ्यावी. तसेच यासंदर्भात या कार्यालयाचे दि.11.06.2012 चे परिपत्रक विचारात घेणेत यावे.

वरीलप्रमाणे प्रत्येक वर्षी पात्रता विभागामार्फत स्पष्ट सूचना देण्यात येऊनही काही महाविद्यालयांनी विद्यापीठाचे तसेच ॲपेक्स बॉडीजचे निर्देश विचारात न घेता विद्यार्थी प्रवेशित केल्याने न्यायालयीन प्रकरणे उद्भवली आहेत.

याचप्रमाणे या परिपत्रकासोबत युजीसी मान्यताप्राप्त केंद्रीय, राज्य, खाजगी, व अभिमत विद्यापीठांची यादी (परिशिष्ट 'ड') येथे जोडली आहे. यु.जी.सी.चे यांचे नोटिफिकेशननुसार कोणत्याही विद्यापीठास त्यांच्या कार्यक्षेत्राबाहेर संलग्न महाविद्यालय किंवा अभ्यासकेंद्र सुरू करता येणार नाही. आतापर्यंत यु.जी.सी ने कोणत्याही विद्यापीठास त्यांच्या कार्यक्षेत्राबाहेर संलग्न महाविद्यालय किंवा अभ्यासकेंद्र सुरू करण्यास परवानगी दिलेली नाही. तेव्हा या सर्व बाबींची माहिती घेऊन विद्यार्थी व पालक यांनी प्रवेश घ्यावयाचा आहे. असे यु.जी.सी ने कळविले आहे.

त्याचप्रमाणे उपरोक्त यादीमध्ये समावेश नसणा-या विद्यापीठांमध्ये प्रवेश घेण्यापूर्वी अशा विद्यापीठांच्या स्टेटसबाबत यु.जी.सी कडून संबंधित विद्यार्थी व पालक यांनी माहिती घ्यावी असेही सूचित केले आहे.

तेव्हा उपरोक्त सर्व बाबी विचारात घेऊन यु.जी.सी मान्यताप्राप्त नसलेल्या विद्यापीठांची किंवा दूरशिक्षण अंतर्गत व्यावसायिक किंवा अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान शाखेतील पदवी घेऊन प्रवेशासाठी येणा-या विद्यार्थ्यांबाबत सर्व महाविद्यालयांनी अधिक दक्ष राहून अशा विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला जाणार नाही याबाबत दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

(C) व्यावसायिक अभ्यासक्रम व केंद्रीय प्रवेश पद्धती असणा-या अभ्यासक्रमाबाबत विशेष सूचना:-

1. व्यावसायिक अभ्यासक्रमांबाबत (अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान, फार्मसी, आर्किटेक्चर, एम.बी.ए., एम.सी.ए., शिक्षणशास्त्र) विद्यार्थ्यांची प्रवेशप्रक्रिया डीटीई, मुंबई व प्रवेश नियंत्रण समिती, मुंबई यांचेमार्फत पूर्ण करण्यात येतात. तेव्हा या अभ्यासक्रमांना प्रवेशित विद्यार्थ्यांच्या पात्रता अर्जासोबत सर्व आवश्यक कागदपत्रे व डीटीई, मुंबई व प्रवेश नियंत्रण समिती मुंबई यांची मान्यता मिळालेल्या पत्राची प्रत व विद्यार्थ्यांची यादी विहित मुदतीत विद्यापीठाकडे सादर करणे आवश्यक आहे.
2. अभियांत्रिकी विद्यार्थ्यांचे (द्वितीय वर्ष पातळीवर) शाखाबदल संदर्भात दरवर्षी स्वतंत्रपणे परिपत्रक संलग्न महाविद्यालयांना पाठविण्यात येते. तेव्हा अभियांत्रिकी महाविद्यालयांनी त्याप्रमाणे कार्यवाही करावी.

(D) दुहेरी पदवी योजनेअंतर्गत अभ्यासक्रमास प्रवेश घेण्याबाबत सूचना:-

1. नियमित अभ्यासक्रमास प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना दंडक 78 मधील तरतूदीनुसार **Dual Degree** योजनेअंतर्गत एकाच वेळी नियमित अभ्यासक्रमाबरोबर दूरशिक्षण अंतर्गत अभ्यासक्रमास प्रवेश घेऊन एक नियमित व एक दूरशिक्षण अंतर्गत पदवी पूर्ण करता येईल त्यानुसार त्यांना रु. 1000/-फीसह प्राचार्यामार्फत /अधिविभागप्रमुखांमार्फत विहित मुदतीत अर्ज शिवाजी विद्यापीठाच्या पात्रता विभागाकडे पाठविण्यात यावेत. अर्जाचा नमूना विद्यापीठाच्या वेबसाईटवर (www.unishivaji.ac.in.) उपलब्ध करणेत आला आहे. तसेच सर्व महाविद्यालयांना ई-मेलव्दारे पाठविण्यात आला आहे.

(E) पात्रता अर्ज प्रक्रियेबाबत व विद्यापीठाकडे अर्ज पाठविण्याबाबत संबंधित महाविद्यालयाच्या कार्यालयाकरिता सूचना :-

1. सर्व प्रवेशित विद्यार्थ्यांचे पात्रता अर्ज अभ्यासक्रमनिहाय बॉक्स फाईल अथवा लेस फाईल मध्ये योग्य रितीने आडनावाच्या अद्याक्षराप्रमाणे अर्ज लावावेत फाईल करून द्यावेत. सोबत प्राचार्यांचे कव्हरिंग लेटर, शुल्काची पावती जोडावी. सोबत विद्यार्थ्यांच्या नावाची यादी अडनावाच्या अद्याक्षराप्रमाणे तीन प्रतीमध्ये पाठवावी.
2. पात्रता अर्जासोबत संबंधित अभ्यासक्रमासाठी विद्यापीठाने संलग्नता मंजूर केलेल्या पत्राची प्रत तसेच नवीन विषय, नवीन तुकडी, नवीन विद्याशाखा, वाढीव विद्यार्थी संख्या याबाबत विद्यापीठाने मंजूर केलेली त्या त्या शैक्षणिक वर्षाच्या पत्राची प्रत जोडावी.
3. महाराष्ट्र शासन परिपत्रक क्रमांक 1898 (197/98) द्विमाशि - 1 दि. 24 जून 1999 च्या परिपत्रकानुसार विद्यार्थ्यांकडून प्रथम गुणपत्रिका, प्रमाणपत्रे यांच्या छायांकित प्रती स्विकाराव्यात व प्रत्यक्ष प्रवेश देताना मूळ गुणपत्रिका व प्रमाणपत्रे यांच्या सत्यतेबाबत पडताळणी करून यावर प्राचार्यांनी/विभागप्रमुखांनी सही करावी. मूळ गुणपत्रिका, प्रमाणपत्रे इत्यादी विद्यार्थ्यांस लगेच परत करावीत. याबाबतही अनेक महाविद्यालये/पदव्युत्तर अधिविभाग विद्यार्थ्यांचे मूळ गुणपत्रिका व प्रमाणपत्रे कार्यालयाकडे ठेऊन घेत असल्याचे निदर्शनास आले आहे. याबाबत शासन परिपत्रकानुसार दि. 12/12/2006 नुसार कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. काही शंकास्पद परिस्थितीत मूळ गुणपत्रिका, प्रमाणपत्रे रोखण्यात येऊन त्याच्या सत्यतेबाबत महाविद्यालयाने पडताळणी करावी.

4. सर्व वर्गाच्या आव यकतेप्रमाणे साक्षांकित स्वयंस्पष्ट गुणपत्रिकेच्या प्रती, जात पडताळणीच्या आवश्यकतेप्रमाणे दाखल्याची साक्षांकित प्रती पात्रता अर्जासोबत जोडाव्यात तसेच अपूर्ण कागदपत्रांची पूर्तता विद्यापीठाने (ऑनलाईन/ऑफलाईन) कळविले पासून 15 दिवसाच्या आत करण्यात यावी.
5. पदव्युत्तर परीक्षेबाबत पात्रता अर्जात पदवीच्या विषयाचा अथवा स्पेशलायझेशनचा उल्लेख करणे आवश्यक आहे.
6. पात्रतेच्या नियमानुसार ज्या अभ्यासक्रमांना राखीव कोटयातून प्रवेश दिला जातो त्या विद्यार्थ्यांचे गुणांच्या टक्केवारीची खात्री करुन आवश्यक त्या ठिकाणी त्याचा जातीचा दाखला/जात पडताळणी प्रमाणपत्राचा दाखला जोडणे आवश्यक आहे.
7. प्राचार्य/संचालक/अधिविभागप्रमुख यांचे दंडक क्र. 22 कडे लक्ष वेधण्यात येते. या दंडकानुसार ज्या विद्यार्थ्यांनी पहिले सत्र समाप्ती पूर्वी आपले पात्रता प्रमाणपत्र प्राप्त केलेले नाही त्यांची सत्रे मान्य करण्यात येणार नाहीत तसेच ज्या विद्यार्थ्यांनी प्रचलित नियमानुसार महाविद्यालयात प्रवेश घेवूनही प्रथम सत्र समाप्ती पूर्वी पात्रता केलेली नाही अशा विद्यार्थ्यांचे प्रवेश रद्द करावेत त्यांना पूढील वर्गात प्रवेश देवू नयेत.
8. विद्यार्थ्यांच्या वर्गवारीनुसार व विद्यार्थ्यांच्या संख्येनुसार पात्रता शुल्क भरल्याची खात्री करावी. कोणत्याही परिस्थितीत विद्यार्थ्यांकडून जमा झालेली पात्रता प्रमाणपत्राच्या शुल्काची रक्कम प्राचार्य अथवा संचालक यांना महाविद्यालयाकडे ठेवता येणार नाही याची नोंद घ्यावी. या कार्यालयास विहित तारखेपूर्वी विहित शुल्क जमा करणे आवश्यक आहे.
9. एखाद्या विद्यार्थ्याचा शाखा बदल (अभियांत्रिकी पदवी अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त) करण्यात आला असल्यास प्रथम सत्रातच विद्यापीठास कळवावा.
10. पात्रता अर्ज विद्यापीठात सादर करताना शक्यतो माहिती असणा-या कर्मचा-यासोबतच पाठवून द्यावेत. विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशपात्रतेबाबत काही शंका असल्यास 0231-2609137/2609138 या फोनवर अधिक माहितीसाठी संपर्क साधावा.

(F)परदेशी विद्यार्थ्याबाबत प्रवेश वपात्रता अर्ज प्रक्रियेबाबत संबंधित महाविद्यालयाच्या/अधिविभागांच्या कार्यालयाकरिता सूचना :-

संलग्न महाविद्यालयांमध्ये/विद्यापीठ अधिविभागामध्ये प्रवेश घेवू इच्छिणा-या परदेशी विद्यार्थ्याबाबत सर्व संबंधित महाविद्यालयांनी/विद्यापीठ अधिविभागांनी खालील कागदपत्रे विद्यापीठास (पात्रता विभागास) विहित मुदतीत पाठविणे आवश्यक आहे. सदरकागदपत्रांची पूर्तता व नियमानुसार फी जमा केल्यानंतर अशा विद्यार्थ्यांची प्रवेश पात्रता परीक्षा घेण्यात येईल सदर परीक्षेत उत्तीर्ण झालेखेरीज पात्रता पूर्ण केली जाणार नाही. तेव्हा याबाबत परदेशी विद्यार्थ्यांना स्पष्ट कल्पना देण्यात यावी. त्याचप्रमाणे अशा विद्यार्थ्यांचे प्रवेश, पात्रता मंजूरी प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत प्रोव्हिजनल स्वरूपाचे राहतील. कागदपत्रांमध्ये काही त्रुटी आढळल्यास किंवा कागदपत्रांची पूर्तता पूर्ण न झाल्यास या विद्यार्थ्यांची प्रवेश पात्रता मंजूर केली जाणार नाही. अशा विद्यार्थ्यांना परिक्षेस बसण्याची परवानगी दिली जाणार नाही. याबाबतही संबंधित विद्यार्थ्यांना स्पष्टपणे कळविण्याची जबाबदारी संबंधित महाविद्यालयाची/अधिविभागाची राहिल. याकरिता आवश्यक असणा-या कागदपत्रांची यादी खालीलप्रमाणे आहे. त्याचप्रमाणे दंडक 18[A] मधील तरतुदी माहितीसाठी खाली नमुद करण्यात आल्या आहेत.

Documents Required in respect of Foreign Students:

- ❖ Marklist (Original & Attested)
- ❖ Student Visa
- ❖ Passport
- ❖ Police Record (A Letter from Home D.S.P)

Note: Entrance Examinations Must Be Passed.

0.18 [A] No foreign student shall be admitted to any Institution/College affiliated to the University or in the University Department except on production of provisional Eligibility Certificate from the University. For obtaining provisional Eligibility Certificate the candidate must apply along with necessary certificates to the University, in the form prescribed by the University and pay fee of Rs. 500/- for provisional Eligibility Certificate.

However, every foreign student except those students except nominated by the Central Government for Medical Course shall have to appear and pass the Entrance Examination to be conducted by the University. The fee for this examination is \$100USD dollars and for Re-Examination 50 dollars.

After passing the Entrance Examination the candidate shall take admission to concerned class in an affiliated college or recognised Institution as the case may be, and shall send his application for final Eligibility Certificate duly completed alongwith a fee of Rs.500- to the University, through the Principal of the College/Recognised Institution

(This rule is processes under the revision)

कुलसचिव

*****

Shivaji University Kolhapur

Circular

S.U./ Eligibility / Ref.No/ 28

Date: 16 June 2017

1.The Principal /Head ,

Affiliated College /University Department

2. The Dy. Registrar, PGBUTR Section

Shivaji University, Kolhapur.

**Sub: Instructions regarding Eligibility procedure for admission to
M.Phil/Ph.D. and fulfilment of norms and required documents within
prescribed time limit.**

Sir,

With reference to the subject mentioned above, I am directed to inform you that the candidate shall have to fulfill the eligibility norms prescribed by the university for registration to Ph. D./ M. Phil programme. Such candidate shall have to go through the following instructions carefully and submit all the relevant documents alongwith the eligibility form and prescribed fee without fail.

The respective candidate shall have to confirm their educational qualifications in view of the following instructions or get clearance of the Eligibility section for admission to the prescribed programme (i.e. M.Phil./Ph.D.) as mentioned here under.

1. The candidate must complete the first degree as per minimum standards prescribed by the U.G.C., New Delhi. In that, the first degree i.e. Bachelors.degree in Arts/Science/Social Sciences/Commerce/Humanities shall be of 3 years duration. The Bachelors degree in Engineering and Pharmacy shall be of 4 years duration. The Bachelor degree in Architecture shall be of 5 years duration. Bachelor in Law after 10+2 shall be of 5 years duration and Bachelor in Law after graduation or after possessing first degree shall be of 3 years duration.

2. The Masters degree pursued after first degree (i.e. Bachelors degree) shall be of 2 years duration whereas Masters degree in Computer Appliation (M.C.A.) shall be of 3 years duration.
3. The U.G.C. in its regulations has specifically prescribed that the Bachelors or the Masters degree in respective discipline must be in accordance with the nomenclature specified by the UGC under specification of Degrees.
4. The respective candidate shall submit the following documents alongwith the eligibility form. The respective documents shall be photocopied and self attested, except T.C. & Migration Certificate.

Sr. NO	Home University Students	Other University Students
Ph. D./M.Phil		
1	Eligibility Form	Eligibility Form
2	Provisional Admission Letter	Provisional Admission Letter
3	Eligibility Fee Receipt	Eligibility Fee Receipt
4	10th Marklist Attested Photo Copy	10th Marklist Attested Photo Copy
5	(10+2 Pattern) 12th Marklist Attested Photo Copy	(10+2 Pattern) 12th Marklist Attested Photo Copy
6	(10+2+3 Pattern) Bachelor degree (All Parts) Marklist Attested Photo Copies	(10+2+3 Pattern) Bechelor degree (All Parts) Marklist Attested Photo Copies
7	(10+2+3+2 Pattern) Master degree (All Parts) Marklist Attested Photo Copies	(10+2+3 +2Pattern) Master degree (All Parts) Marklist Attested Photo Copies
8	Another Last Exam, if any, All Parts Marklist Attested Photo Copies	Another Last Exam, if any, All Parts Marklist Attested Photo Copies
9	M. Phil / Pre Ph. D Result	M. Phil / Pre Ph. D Result
10	All Degree Certificate. Attested Photo Copies	All Degree Certificate. Attested Photo Copies
11	T. C. Photo Copy	T.C. Photo Copy / Migration Certificate. (Original)
12	Caste Certificate, if applicable	Caste Certificate, if applicable

5. A candidate whose admission to M.Phil/Ph.D. has been finalised by the respective DRC/CRC, shall have to submit the Eligibility form alongwith Fee and required documents directly to Eligibility section through the Head of the Department or through P.G.B.U.T.R. section for the subjects for which University department does not exist. Those candidate who fail to submit the documents within stipulated time, shall have no claim on eligibility process and the University office shall not be responsible for any academic or legal complications that may arise in future.
6. It shall be the prime responsibility of the candidate to check whether his/ her eligibility has been cleared by the eligibility section of Shivaji University within a period of two months from the date of submission of eligibility form and fee. The candidates shall have to inquire the eligibility norms with the Eligibility section before taking admission .
7. The candidate with the qualifications/degrees of Foreign Universities shall have to apply (alongwith the documents and transcripts) to the Registrar (Eligibility Section), Shivaji University, Kolhapur through the Director, International Students Cell, for getting equivalence to the respecive degree from Association of Indian Universities, New Delhi. This process needs to be completed before finalizing the admission. In case, the candidate fails to complete such process, the university shall not accept any claim or shall not entertain any grievance against pursuation of M.Phil/Ph.D studies and shall not be responsible any loss on the counter part of the respective student
8. As per eiligibility rules the M.Phil/Ph.D. eligibility shall be finalised on the basis of subject/specialization/branch of respective Masters degree. However horizontal mobility has been granted by the University authorities to the candidates having following degree for M. Phil/Ph.D registration.

(M.Sc.-Bio.Techonology/M.Sc.-Microbiology/M.Sc.-Enviromental Bio.Techonology/
M.Sc.-Bio.Chemistry)

Thanking you,

Yours faithfully,
Signature
Registrar

पात्रता फॉर्म विद्यापीठात सादर करावयांचा तारखांचा तक्ता

अ. क.	तपशील	प्रकार	विहित मुदत	महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांना	महाराष्ट्रा व्यति - रिक्त अन्य राज्यातील (भारतातील) विद्यार्थी	परदेशी / अनिवासी भारतीय विद्यार्थ्यांना
1	पदवी अभ्यासक्रम (बी.ए. बी.कॉम, बी.एससी.)	नियमित शुल्क	30 जूलै 2017	रु. 75 /-	रु. 300 /-	रु. 500 /-
		विलंब शुल्क	6 ऑगस्ट 2017	रु. 050 /-	रु. 100 /-	रु. 100 /-
		विशेष विलंब शुल्क	13 ऑगस्ट 2017	रु. 200 /-	रु. 300 /-	रु. 300 /-
		अतिरिक्त विलंब शुल्क	20 ऑगस्ट 2017	रु. 500 /-	रु. 500 /-	रु. 500 /-

अ. क.	तपशील	प्रकार	विहित मुदत	शिवाजी विद्यापीठ क्षेत्रातील विद्यार्थ्यांना शुल्क	अन्य विद्यापीठाचे पदवीप्राप्त (महाराष्ट्रातील व भारतातील) शुल्क	परदेशी / अनिवासी भारतीय विद्यार्थ्यांना शुल्क
2	पदव्युत्तर अभ्यासक्रम (एम.ए., एम.कॉम.एम.एससी.) सर्व विषय	नियमित शुल्क	30 जूलै 2017	रु. 50 /-	रु. 100 /-	रु. 500 /-
		विलंब शुल्क	6 ऑगस्ट 2017	रु. 25 /-	रु. 100 /-	रु. 100 /-
		विशेष विलंब शुल्क	13 ऑगस्ट 2017	रु. 100 /-	रु. 300 /-	रु. 300 /-
		अतिरिक्त विलंब शुल्क	20 ऑगस्ट 2017	रु. 150 /-	रु. 500 /-	रु. 500 /-
3	पदवी / पदवीका व्यावसायिक अभ्यासक्रम,	नियमित शुल्क	30 जूलै 2017	रु. 100 /-	रु. 300 /-	रु. 500 /-
		विलंब शुल्क	6 ऑगस्ट 2017	रु. 050 /-	रु. 100 /-	रु. 100 /-
		विशेष विलंब शुल्क	13 ऑगस्ट 2017	रु. 200 /-	रु. 300 /-	रु. 300 /-
		अतिरिक्त विलंब शुल्क	20 ऑगस्ट 2017	रु. 500 /-	रु. 500 /-	रु. 500 /-
4	पदव्युत्तर व्यावसायिक अभ्यासक्रम	नियमित शुल्क	30 जूलै 2017	रु. 150 /-	रु. 300 /-	रु. 500 /-
		विलंब शुल्क	6 ऑगस्ट 2017	रु. 50 /-	रु. 100 /-	रु. 100 /-
		विशेष विलंब शुल्क	13 ऑगस्ट 2017	रु. 200 /-	रु. 300 /-	रु. 300 /-
		अतिरिक्त विलंब शुल्क	20 ऑगस्ट 2017	रु. 500 /-	रु. 500 /-	रु. 500 /-

5	व्यवसायिक पदवी / अभ्यासक्रम (केंद्रीय पद्धतीने प्रवेश) 1. बी.ई./बी.टेक., एम.ई./एम.टेक. 2. बी.फार्म., एम.फार्म. 3. बी.आर्च., एम.आर्च. 4. एम.बी.ए., एम.सी.ए. 5. बी.ए.बीएड., बी.एड., एम. एड. 6. तीन व पाच वर्षीय विधी अभ्यासक्रम	नियमित शुल्क	प्रवेश फेरी झाल्यापासून 15 दिवस	रु. 100/-	रु 300/-	रु. 500/-
		विलंब शुल्क	नियमित शुल्क मुदतीनंतर 7 दिवस	रु. 050/-	रु 100/-	रु. 100/-
		विशेष विलंब शुल्क	विलंब शुल्क मुदतीनंतर 7 दिवस	रु. 200/-	रु. 300/-	रु. 300/-
		अतिरिक्त विलंब शुल्क	विशेष विलंब शुल्क मुदतीनंतर 7 दिवस	रु. 500/-	रु. 500/-	रु. 500/-
6	एम.फील./पी.एच.डी. विद्यार्थ्यांचे पात्रता अर्ज	नियमित शुल्क	नाव नोंदणी झाल्यापासून 1 महिना	रु.150/-	रु. 300 /-	रु. 500/-
		विलंब शुल्क	नियमित शुल्क मुदतीनंतर 7 दिवस	रु. 50/-	रु. 100 /-	रु. 100/-
		विशेष विलंब शुल्क	विलंब शुल्क मुदतीनंतर 7 दिवस	रु. 200/-	रु. 300 /-	रु. 300/-
		अतिरिक्त विलंब शुल्क	विशेष विलंब शुल्क मुदतीनंतर 7 दिवस	रु. 500/-	रु. 500 /-	रु. 500/-

टिप : 1. उपरोक्त तारखांना कार्यालयास सुटी असलेस त्यापुढील दिनांक अंतिम धरणेत येईल.

2. उपरोक्त तारखांना पात्रता अर्ज व विहित शुल्क विद्यापीठ कार्यालयात जमा करणे बंधनकारक राहिल. दोन्हीपैकी एक पूर्तता न झालेस विलंब शुल्क आकारणेत येईल.

किमान कौशल्यावर आधारित विज्ञान विद्याशाखेतील विषयाची यादी.

H.S.C. EXAMINATION

Minimum Competency Vocational Science Subjects

1. J1 J2 J3 - Electronics Technology
2. J4 J5 J6 - Maintenance and Repairs of Electrical
Domestic Appliance
3. K1 K2 K3 - Auto Engg. Technician
4. K4 K5 K6 - Mechanical Technology
5. L1 L2 L3 - Horticulture
6. L4 L5 L6 - Crop Science
7. N1 N2 N3 - Inland Fisheries
8. N4 N5 N6 - Fish Processing Technology
9. P1 P2 P3 - Medical Lab Technician
10. P4 P5 P6 - X-Ray Technician
11. Q1 Q2 Q3 - Creche Preschool Management
12. R1 R2 R3 - Cookery
13. R7 R8 R9 - Bakery and Confectionary
14. V1 V2 V3 - Sericulture
15. V4 V5 V6 - Seed Production Technology
16. V7 V8 V9 - Poultry Production
17. W1 W2 W3 - Dairy Technology
18. W4 W5 W9 - Plant Production

महाराष्ट्र शासन
महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळ,

शासकीय तंत्र निकेतन इमारत, क विभाग, दुसरा मजला,
अलियावर जंग मार्ग, ४९, खेरवाडी, वांद्रे (पूर्व), मुंबई - ४०० ०५१.

कार्यालयाचा दुरध्वनी व फॅक्स क्र. २६४७४४३५, Email : msbve२००३ @ yahoo.com

Web site :- www.msbve.gov.in

जा.क्र.मराव्यशिपमं/का-१२/४४०५ /२०१२

दिनांक :-

30 OCT 2012

प्रति,

मा.कुलसचिव,
शिवाजी युनिव्हर्सिटी विद्यानगर,
कोल्हापूर. (महाराष्ट्र)

विषय :- महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना
पदविका / पदवीच्या अभ्यासक्रमांस प्रवेश मिळणेबाबत.

संदर्भ :- व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे २ वर्ष कालावधीचे अभ्यासक्रमांना उच्च
शिक्षणासाठी +२ स्तराची समकक्षता निश्चित करणेबाबतचा शासन निर्णय
क्र.व्हीओसी-२०१२/५९१/ प्र.क्र.२४५(अ)/व्यशि-४, दि.२८ सप्टेंबर, २०१२

महोदय,

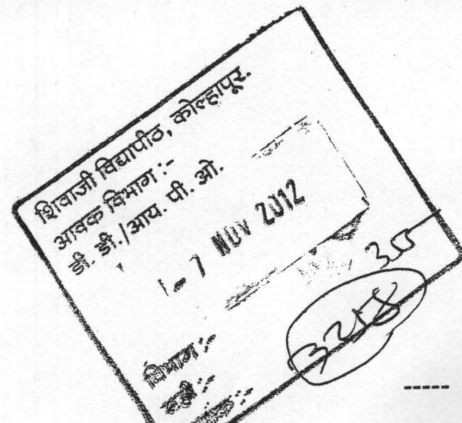
उपरोक्त विषयास अनुसरून आपणांस कळवू इच्छितो की, महाराष्ट्र शासनाने वरील संदर्भित शासन निर्णयानुसार
महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे २ वर्ष कालावधीचे अभ्यासक्रमांना उच्च शिक्षणासाठी + २ स्तराची
समकक्षता दिलेली आहे. सोबत सिध्द संदर्भाकरीता शासन निर्णयाची प्रत जोडण्यात येत आहे.

वरील शासन निर्णयामध्ये दिलेल्या २११ अभ्यासक्रमामध्ये विद्यार्थ्यांना इतर विषयासोबत इलेक्ट्रीव मधून दोन विषय
निवडण्याची मुभा आहे. त्या अनुषंगाने मंडळाच्या अभ्यासक्रमाची शिक्षण/परीक्षा पध्दतीमध्ये विद्यार्थ्यांस इतर अनिवार्य
विषयासोबत इलेक्ट्रीव - १ व इलेक्ट्रीव - २ मधील विषयासाठी अनुक्रमे प्रत्येकी ०४ व ०३ पर्याय दिलेले आहेत.
त्यामध्ये इलेक्ट्रीव - १ मध्ये १) ऑपलाईड मॅथेमॅटीक्स २) बिझिनेस इकोनॉमिक्स ३) फिजीकल बायोलॉजी
(बॉटनी अँड झिओलॉजी) ४) एंटरप्रायनरशिप तसेच इलेक्ट्रीव - २ मध्ये १) ऑपलाईड सायन्स (फिजिक्स
अँड केमिस्ट्री) २) कॉम्प्युटर ॲप्लीकेशन ३) बिझिनेस मॅथेमॅटीक्स असे वैकल्पिक विषय आहेत. अशा प्रकारे
इलेक्ट्रीव - १ मधून ०४ पर्यायांपैकी कोणत्याही एका विषयाची निवड व इलेक्ट्रीव - २ मधून ०३ पर्यायांपैकी कोणत्याही
एका विषयाची निवड करता येते.

असे निवड केलेले इलेक्ट्रीव मधील दोन वैकल्पिक विषयांसह अनिवार्य (Compulsory) असलेले चार विषय

म्हणजेच असे खाली नमूद केलेले एकूण सहा विषय (प्रत्येकी थिअरी + प्रात्यक्षिक) आणि त्यांची परीक्षा १००
गुणांची असते. जसे ..

- i) कम्युनिकेशन स्किल (English) - १
- ii) इलेक्ट्रीव - १ मधील - १ विषय
- iii) इलेक्ट्रीव - २ मधील - १ विषय
- iv) व्होकेशनल विषय - १
- v) व्होकेशनल विषय - २
- vi) व्होकेशनल विषय - ३

----- २ -----

अशा प्रकारे निवड केलेल्या विषयांनुसार विद्यार्थी उत्तीर्ण झालेनंतर त्या विद्यार्थ्यांस आपले कडील पदविका / पदवीच्या ज्या अभ्यासक्रमास इयत्ता १२ वी प्रवेश शैक्षणिक अर्हता आहे. अशा अभ्यासक्रमाचे प्रवेशासाठी अथवा प्रवेशपूर्व परीक्षेसाठी हया मंडळाचे अभ्यासक्रमातून उत्तीर्ण उमेदवारांना पात्र समजण्यात यावे व त्यांना अर्ज करण्याची परवानगी देण्यात यावी.

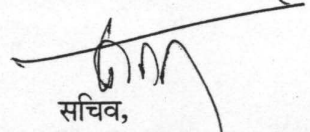
त्याचप्रमाणे आपले विभागाचे अधिपत्याखालील जेथे जेथे इयत्ता १२ वी शैक्षणिक अर्हतेवर प्रवेश दिले जातात तेथे तेथे हया मंडळाचे अभ्यासक्रम उत्तीर्ण उमेदवारांना प्रवेशासाठी पात्र ठरविणेबाबतचे आदेश आपले स्तरावरून निर्गमित करून तसेच आपले कडील सर्व संबंधीत माहितीपुस्तिकांमध्ये याचा अंतर्भाव करून आदेशाची प्रत मंडळ कार्यालयात देण्यात यावी. जेणेकरून सर्व विद्यार्थी / संस्थांचे निदर्शनास आणता येईल, ही विनंती.

अधिक माहितीसाठी मंडळाची वेब साईट www.msbe.gov.in वर मंडळामार्फत राबविण्यात येणारे सर्व व्यवसायाचे अभ्यासक्रम उपलब्ध आहेत. तथापि सोबत २ वर्ष कालावधीच्या अभ्यासक्रमाची एक प्रत अवलोकनार्थ जोडणेत येत आहे.

सोबत :- १) शासन निर्णय प्रत.

२) २ वर्ष कालावधीच्या अभ्यासक्रमाची एक प्रत (हार्ड कॉपी)

आपला विश्वासू,

सचिव,

म.रा.व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळ,
वांद्रे (पूर्व), मुंबई ५१.

**व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे २ वर्ष कालावधीचे
अभ्यासक्रमांना उच्च शिक्षणासाठी +२ स्तराची
समकक्षता निश्चित करणेबाबत...**

बाबत
महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण
परीक्षा मंडळ, मुंबई
३६५१
दिनांक - 5 OCT 2012
व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे

महाराष्ट्र शासन
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : व्हीओसी-२०१२/५९१/प्र.क्र.२४५(अ)/व्यशि-४,
मंत्रालय विस्तार, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : २८ सप्टेंबर, २०१२.

- संदर्भ :** १) उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, शासन निर्णय क्रमांक: व्हीओसी-२०१२/३३७/प्र.क्र.१६१/
व्यशि-४, दिनांक १६ जुलै, २०१२.
२) सचिव, म. रा. व्य. शि. प. मंडळ यांचे पत्र क्र. मराव्यशिपम/का-१२/समक-पशैअ/
३१२४/ २०१२, दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०१२ अन्वये सादर केलेला समिती अहवाल.

प्रस्तावना : देशाच्या आर्थिक प्रगतीमध्ये व्यवसाय शिक्षणास अनन्यसाधारण महत्त्व प्राप्त झालेले आहे. ही काळाची गरज ओळखून राज्य शासनाने व्यवसाय शिक्षणाच्या विकासासाठी अनेक योजना सुरु करण्याचे धोरण अवलंबिलेले आहे. तसेच आंतरराष्ट्रीय स्पर्धेत टिकून राहण्यासाठी औद्योगिक क्षेत्रात कुशल कामगार वर्गाची गरज निर्माण झालेली आहे. त्यासाठी व्यवसाय शिक्षणाचा दर्जा उंचावणे अत्यंत आवश्यक आहे.

सध्या व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे व्यवसाय अभ्यासक्रम उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना पुढील शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध नसल्याने अशा विद्यार्थ्यांसाठी कुठेतता घालवून भविष्यात त्यांना रोजगार व स्वयंरोजगाराच्या जास्त संधी उपलब्ध करून देणे क्रमप्राप्त आहे. व्यवसाय शिक्षणाचा प्रसार प्रभावीपणे होण्यासाठी व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे २ वर्ष कालावधीचे अभ्यासक्रमांना उच्च शिक्षणासाठी उच्च माध्यमिक +२ स्तरावरील अभ्यासक्रमांची समकक्षता मिळणे गरजेचे आहे.

व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे २ वर्ष कालावधीच्या अभ्यासक्रमांना उच्च शिक्षणासाठी उच्च माध्यमिक +२ स्तरावरील अभ्यासक्रमांशी समकक्षता मिळणेसाठी आणि १ वर्ष व २ वर्ष कालावधीचे अभ्यासक्रमांना नोकरीसाठी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांतील अभ्यासक्रमांशी पर्यायी शैक्षणिक अर्हता निश्चित करणेसाठी संबंधित क्षेत्रातील तज्ञ व्यक्ती व शासकीय अधिकारी यांची एक संयुक्त समिती शासनाने गठित केली होती. सदर समितीने याप्रकरणी मंडळाचे अभ्यासक्रमांची कारणमिमांसा केली तसेच सदर विविध स्तरावरील शिक्षण घेतलेले विद्यार्थी, त्यांचेसाठी उपलब्ध रोजगाराच्या संधी, उद्योगधंद्यांसाठी आवश्यक कुशल मनुष्यबळ, शिक्षण घेत असतांना गळती झालेले विद्यार्थी, सेवायोजन कार्यालयातील विद्यार्थी नोंदणी तपशिल, अभ्यासक्रमांना समकक्षता तसेच पर्यायी शैक्षणिक अर्हता दिल्याने विद्यार्थ्यांना होणारे फायदे, राज्यामध्ये व देशामध्ये विविध विभागांनी समकक्षता तसेच पर्यायी शैक्षणिक अर्हता याबाबत निर्गमित केलेले आदेश, व्यवसाय शिक्षणासाठी विविध समितींनी केलेल्या शिफारशी, अभ्यासक्रम राबविताना संस्थांकडून पूर्तता होणेकरीता आवश्यक अटी इत्यादीबाबत सर्वंकष अभ्यासक्रम आढावा घेवून समितीने शिफारशी व आवश्यक अटीसह अहवाल शासनास सादर केलेला आहे. सदर अहवालांमध्ये व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे २ वर्ष कालावधीचे अभ्यासक्रमांना उच्च शिक्षणासाठी +२ स्तराची समकक्षता निश्चित करणेबाबत शिफारस करण्यात आलेली आहे. त्यास अनुसरून व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे २ वर्ष कालावधीचे अभ्यासक्रमांना उच्च शिक्षणासाठी +२ स्तराची समकक्षता निश्चित करण्यास मान्यता देण्याबाबतची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

31-12

31/12

Patki\G.R\V & H Mobility G. R.doc

- 1 -

शासन निर्णय :-

वरील पार्श्वभूमीवर महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे सोबतच्या परीशिष्ट "अ" मध्ये दर्शविल्यानुसार इयत्ता १० वी उत्तीर्ण झाल्यानंतर २ वर्ष कालावधीच्या पूर्ण वेळ स्वरूपाच्या विविध गटातील २११ अभ्यासक्रमांना +२ स्तराची समकक्षता (Equivalence) म्हणून या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात येत आहे. म्हणजेच महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाचे प्रमाणपत्र हे राज्यातील उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाकडून इयत्ता १२ वी (सर्व विद्या शाखा) उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांसाठी देण्यांत येणाऱ्या प्रमाणपत्राशी समतुल्य राहील.

महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळाने इलेक्ट्रॉनिक्स तसेच प्रिंट मिडीयामध्ये व्यापक प्रसिध्दी द्यावी.

सदर शासन निर्णय शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणकीय सांकेतांक क्रमांक २०१२०१२८१५०२३४२४०२ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(चं. के. जाधव)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

- १) आयुक्त, रोजगार स्वयंरोजगार व कौशल्य विकास, नवी मुंबई.
- २) संचालक (प्रशिक्षण) व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई - १
- ३) संचालक (व्यवसाय शिक्षण) व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई - १
- ४) सहसंचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण प्रादेशिक कार्यालय, मुंबई / नाशिक / पुणे / अमरावती / औरंगाबाद / नागपूर (व्यवसाय शिक्षण संचालनालयामार्फत)
- ५) सर्व विभागीय शिक्षण उपसंचालक, (शालेय शिक्षण विभाग), मुंबई/ पुणे/ नाशिक/ कोल्हापूर/ नागपूर/ अमरावती/ लातूर/ औरंगाबाद. (व्यवसाय शिक्षण संचालनालयामार्फत)
- ६) संबंधित जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण अधिकारी (व्यवसाय शिक्षण संचालनालयामार्फत)
- ७) सचिव, महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक मंडळ, पुणे
- ८) कुलसचिव, सर्व विद्यापिठे, महाराष्ट्र राज्य. (कृषी / अकृषी)
- ९) सहसचिव, उच्च शिक्षण, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) सहसचिव, शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) सहसचिव, विद्यापिठे, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १२) उपसचिव, तंत्र शिक्षण, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १३) संचालक, तंत्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- १४) संचालक, उच्च शिक्षण, संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १५) संचालक, कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- १६) संचालक, शालेय शिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १७) महाराष्ट्र राज्य कृषी शिक्षण व संशोधन परीषद, पुणे.
- १८) सचिव, महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळ, बांद्रा, मुंबई ५१
- १९) मा. मंत्री (उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग) यांचे खाजगी सचिव
- २०) मा. राज्यमंत्री (उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग) यांचे खाजगी सचिव
- २१) निवड नस्ती (व्यशि-४)

शासन निर्णय क्रमांक.व्हीओसी-२०१२/५९१/प्र.क्र.२४५(अ)/व्यशि-४, दिनांक २८ सप्टेंबर, २०१२

सोबतचे परिशिष्ट अ

महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळातर्गत राबविण्यात येणारे इ.१० वी प्रवेश पात्रता असलेले ०२ वर्ष कालावधीचे पूर्णवेळ स्वरूपाचे व्यावसायिक अभ्यासक्रमांना + २ स्तराची समकक्षता निश्चित करण्यास मान्यता दिलेल्या अभ्यासक्रमांची यादी

अ क्र	अभ्यासक्रमाचे नांव	कोड नंबर	शैक्षणिक अर्हता	कालावधी	विद्यार्थी संख्या (एक तुकडी साठी)
	संगणक गट (Computer)				
1	सी.सी.इन कॉम्प्युटर सायन्स	101401	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
2	सी.सी.इन कॉम्प्युटर सॉफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी	101402	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
3	सी.सी.इन कॉम्प्युटर सॉफ्टवेअर डिझाइन	101403	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
4	सी.सी.इन कॉम्प्युटर प्रोग्रॅमिंग	101404	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
5	सी.सी.इन कॉम्प्युटर वेब टेक्नॉलॉजी	101405	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
6	सी.सी.इन कॉम्प्युटर ऑप्लिकेशन	101406	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
7	सी.सी.इन कॉम्प्युटर ऑपरेटर	101407	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
8	सी.सी.इन कॉम्प्युटर इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी	101408	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
9	सी.सी.इन कॉम्प्युटर सोपनसी प्रोग्रॅमर	101409	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
10	सी.सी.इन कॉम्प्युटर सॉफ्टवेअर कन्सल्टंट	101410	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
11	सी.सी.इन जावा प्रोग्रॅमर	101411	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
12	सी.सी.इन ऑपरेटिंग सिस्टीम इंजिनिअर	101412	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
13	सी.सी.इन कॉम्प्युटर सिस्टीम ऑनॅलिस्ट	101413	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
14	सी.सी.इन कॉम्प्युटर असोसिएट ऑनॅड डिझाइन	101414	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
15	सी.सी.इन कॉम्प्युटर नेटवर्क	101415	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
16	सी.सी.इन कॉम्प्युटर नेटवर्क ऑडिमीनीस्ट्रेटर	101416	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
17	सी.सी.इन कॉम्प्युटर ग्राफीक्स	101417	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
18	सी.सी.इन कॉम्प्युटर ऑनिमेशन	101418	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
19	सी.सी.इन कॉम्प्युटर ऑडेड डिझाइन (कॅड)	101419	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
20	सी.सी.इन ऑटो कॅड टेक्नीक	101420	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
21	सी.सी.इन डि.टी.पी. टेक्नीक	101421	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
22	सी.सी.इन ग्राफिक डिझाइन टेक्नीशियन	101423	एस्. एस्. सी.	२ वर्ष	25
	पॅरामेडीकल गट				
23	सी. सी. इन एक्स रे टेक्नीशियन	201403	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
24	सी. सी. इन मेडिकल लॅब टेक्नीशियन	201404	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
25	सी. सी. इन ऑर्थोडॉन्टिक टेक्नीशियन	201405	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
26	सी. सी. इन मल्टिपरपज हेल्थ वर्कर	201406	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
27	सी. सी. इन डेंटल टेक्नीशियन	201407	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
28	सी. सी. इन डेंटल हायजिनिस्ट	201408	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
29	सी. सी. इन फिजिओ थेरेपीस्ट (For Blind)	201409	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
30	सी. सी. इन फिजिओ थेरेपीस्ट	201410	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
31	सी.सी.इन मेकेनिक डेंटल लॅबरटरी टेक्नीशियन	201411	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
32	सी.सी.इन हॉस्पिटल हाउस किपिंग	201412	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
33	सी.सी.इन मल्टीपरपोज वेटरनरी असिस्टंट	201413	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
34	सी.सी.इन वेटरनरी फॉर्मसीसीस्ट ऑण्ड आर्टीफिसीयल इनसीमिनेशन	201415	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
35	सी.सी.इन वेटरनरी सायन्स	201416	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25
36	सी.सी.इन हेल्थ केअर सायन्स	201414	एस्.एस्.सी.	२ वर्ष	25

CKJad

	तांत्रिक गट -				
	इलेक्ट्रॉनिक्स गट				
37	सी.सी. इन रेडिओ अँड ओडीयो सिस्टम	301401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
38	सी.सी. इन टि.व्ही. अँड व्हिडिओ सिस्टम	301402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
39	सी.सी. इन कन्झुमर इलेक्ट्रॉनिक्स	301403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
40	सी.सी. इन इण्डस्ट्रीयल इलेक्ट्रॉनिक्स	301404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
41	सी.सी. इन इलेक्ट्रॉनिक्स इन्स्ट्रुमेंट अँड मेझरमेंट	301405	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
42	सी.सी. इन मायक्रोप्रोसेसर अँड मायक्रोकंट्रोलर	301406	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
43	सी.सी. इन पी.एल.सी. अँड इटस अप्लीकेशन	301407	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
44	सी.सी. इन रिपेअर मॅन्टेनन्स ऑफ बायोमेडीकल इक्विपमेंट	301408	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
45	सी.सी. इन प्रोसेसर कंट्रोल अँड प्रोसेस इन्स्ट्रुमेंटेशन	301409	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
46	सी.सी. इन बायोमेडीकल इन्स्ट्रुमेंटेशन रेडिओलॉजी अँड इमेजिंग	301410	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
47	सी.सी. इन इन्स्ट्रुमेंटेशन, मॅन्टेनन्स अँड सर्किसिंग ऑफ मेडीकल इक्विपमेंट	301411	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
48	सी.सी. इन रडार अँड सेटेलाइट्स कम्युनिकेशन	301412	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
49	सी.सी. इन ऑटोमोबाइल इलेक्ट्रॉनिक्स	301413	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
50	सी.सी. इन डिजिटल अँड डेटा कम्युनिकेशन	301414	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
51	सी.सी. इन टूबल शुटिंग ऑफ इलेक्ट्रॉनिक इक्विपमेंट	301415	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
52	सी.सी. इन मेकॅनिक मेकॅट्रॉनिक्स	301416	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
53	सी.सी. इन मेकॅनिक कॉम्प्युटर हार्डवेअर	301417	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
	इलेक्ट्रीक गट				
54	सी.सी. इन इलेक्ट्रीकल वायरिंग इन्स्टीमेशन अँड कॉस्टिंग	302401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
55	सी.सी. इन रिपेअर्स अँड रिवायरडिंग ऑफ इलेक्ट्रीकल डोमॅस्टीक अप्लायन्सेस	302402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
56	सी.सी. इन रिपेअर्स अँड रिवायरडिंग ऑफ इलेक्ट्रीक मोटार	302403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
57	सी.सी. इन लाइनमन	302404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
58	सी.सी. इन इलेक्ट्रीकल इंजिनिअरिंग	302405	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
59	सी.सी. इन हाय व्होल्टेज इंजिनिअरिंग	302406	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
60	सी.सी. इन इल्युमिनेशन इंजिनिअरिंग	302407	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
61	सी.सी. इन इलेक्ट्रीकल इन्स्ट्रुमेंटेशन	302408	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
62	सी.सी. इन इलेक्ट्रीशियन	302409	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
	मेकॅनिकल गट				
63	सी.सी. इन ड्राफ्ट्समन मेकॅनिकल	303401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
64	सी.सी. इन पंप ऑपरेटर कम मेकॅनिक	303402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
65	सी.सी. इन जनरल फिटर कम मेकॅनिक	303403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
66	सी.सी. इन स्ट्रक्चरल फॅब्रिकेटर अँड रिपेअर टेक्नॉलॉजी	303404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
67	सी.सी. इन प्रोडक्शन क्वालिटी कंट्रोल	303405	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
68	सी.सी. इन हायड्रॉलक्स अँड न्यूमॅटिक्स	303406	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
69	सी.सी. इन मशिनिस्ट	303407	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
70	सी.सी. इन मशिनिस्ट (ग्राइंडर)	303408	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
71	सी.सी. इन अडवान्स मशिन टूल ऑपरेटर	303409	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
72	सी.सी. इन इंडस्ट्रियल ऑटोमेशन	303410	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
73	सी.सी. इन सी.एन.सी. प्रोग्रामिंग अँड मशीनिंग	303411	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
74	सी.सी. इन टर्नर	303412	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
75	सी.सी. इन टूल अँड डाय मेकॅनिंग	303413	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
76	सी.सी. इन सीएनसी टर्निंग	303414	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
77	सी.सी. इन इंजिनीअरिंग मेट्रोलॉजी	303415	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
78	सी.सी. इन कॅड कम	303416	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
79	सी.सी. इन जनरल वॅल्विंग	303417	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
80	सी.सी. इन वॅल्विंग टेक्नॉलॉजी	303418	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
81	सी.सी. इन वॅल्विंग फॅब्रिकेशन अँड ऑटोमेशन	303419	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
82	सी.सी. इन वेल्ड टेस्टिंग अँड क्वालिटी मॅनेजमेंट	303420	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
83	सी.सी. इन बेसिक रेफ्रिजरेशन अँड एअर कंडिशनिंग	303421	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
84	सी.सी. इन इंडस्ट्रियल रेफ्रिजरेशन अँड एअर कंडिशनिंग	303422	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
85	सी.सी. इन फर्निचर मॅकिंग अँड डिझायनिंग	303423	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
86	सी.सी. इन एअर कंडिशनिंग अँड रेफ्रिजरेशन टेक्निशियन	303425	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
87	सी.सी. इन मेकॅनिकल इंजिनीअरिंग	303426	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
88	सी.सी. इन मेकॅनिकल टेक्निशियन	303427	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
89	सी.सी. इन वॅल्विंग टेक्निक	303428	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
90	सी.सी. इन स्ट्रक्चरल फॅब्रिकेशन	303429	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
91	सी.सी. इन इलेक्ट्रोप्लेटिंग	303430	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25

CK/202

92	सी.सी. इन इंडस्ट्रियल टेक्नोलॉजी	303431	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
93	सी.सी. इन मटेरियल टेस्टिंग अँड हीट ट्रीटमेंट	303432	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
94	सी.सी. इन बाइलर अटेंडेंट	303433	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
95	सी.सी. इन फॉर्मिंग मॉकिंग	303434	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
सिद्धील गट					
96	सी.सी. इन आर्कटिक ड्राफ्ट्समन	304401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
97	सी.सी. इन ड्राफ्ट्समन सिद्धील	304402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
98	सी.सी. इन इंटीरियर डेकोरेशन अँड डिजायनिंग	304403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
99	सी.सी. इन कन्स्ट्रक्शन सर्वेयिंग	304404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
100	सी.सी. इन बिल्डिंग कन्स्ट्रक्शन सुपरवायझर	304405	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
101	सी.सी. इन बिल्डिंग मेन्टेनन्स	304406	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
102	सी.सी. इन बिल्डिंग कन्स्ट्रक्शन टेक्नोलॉजी	304407	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
103	सी.सी. इन बिल्डिंग कन्स्ट्रक्शन मैनेजमेंट	304408	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
104	सी.सी. इन बिल्डिंग कन्स्ट्रक्शन अँड प्लंबिंग	304409	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
105	सी.सी. इन आर्कटिकवरल ग्राफिक डिजायनर	304410	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
106	सी.सी. इन इंटीरियर कैंड ऑपरेटर	304411	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
107	सी.सी. इन वॉटर सप्लाय अँड सेनीटरी इंजिनियरिंग	304412	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
108	सी.सी. इन बिल्डिंग सर्विसेस अँड मेन्टेनन्स	304413	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
109	सी.सी. इन लैंडस्केप आर्कटिकवर	304414	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
110	सी.सी. इन एक्सट्रीअर अँड इंटीरियर डिजाइन	304415	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
ऑग्रिकल्चर गट					
111	सी.सी. इन ऑग्रिकल्चरल केमीकल्स	305401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
112	सी.सी. इन वीडोसाईड अँड फर्टिलायझर	305402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
113	सी.सी. इन ऑग्रिकल्चरल टेक्नोलॉजी	305403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
114	सी.सी. इन कॉप प्रोडक्शन अँड मैनेजमेंट	305404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
115	सी.सी. इन सॉइल कन्सर्वेशन	305405	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
116	सी.सी. इन वॉटर शेड मैनेजमेंट अँड सॉइल कन्सर्वेशन	305406	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
117	सी.सी. इन सॉइल सायन्स अँड प्लांट न्यूट्रिशन	305407	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
118	सी.सी. इन इन्सेक्ट अँड पेस्ट मैनेजमेंट	305408	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
119	सी.सी. इन प्लांट प्रोटेक्शन	305409	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
120	सी.सी. इन ऑग्रोबेस फुड इंडस्ट्रीज (क्रॉप बेस)	305410	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
121	सी.सी. इन ऑग्रोबेस फुड इंडस्ट्रीज (फौड बेस)	305411	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
122	सी.सी. इन सेरीकल्चर अँड एपीकल्चर	305412	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
123	सी.सी. इन मैनेजमेंट ऑफ ऑग्रो सर्विसेस सेंटर	305413	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
124	सी.सी. इन ऑग्रिकल्चर इकोनॉमिक्स अँड फार्म मैनेजमेंट	305415	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
125	सी.सी. इन कम्युनिटी डेवेलपमेंट अँड ऑग्रिकल्चरल एक्सटेंशन	305416	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
126	सी.सी. इन मार्केटींग अँड सेल्समनशिप ऑफ ऑग्रोप्रोड्यूस	305417	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
127	सी.सी. इन मशरूम कल्टीवेशन	305418	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
128	सी.सी. इन हॉर्टिकल्चर	305419	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
129	सी.सी. इन हॉर्टिकल्चर नर्सरी मैनेजमेंट	305420	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
130	सी.सी. इन प्लान्टेशन क्रॉप	305421	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
131	सी.सी. इन मंडोसिनल अँड ऑरोमेटिक प्लांट	305422	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
132	सी.सी. इन फ्लोरीकल्चर	305423	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
133	सी.सी. इन कल्टीवेशन ऑफ फ्रूट्स अँड व्हेजीटेबल	305424	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
134	सी.सी. इन व्हेजीटेबल सीड प्रोडक्शन	305425	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
135	सी.सी. इन व्हेजीटेबल प्रीझरवेशन	305426	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
136	सी.सी. इन प्रीझरवेशन अँड प्रोसेसिंग ऑफ फ्रूट अँड व्हेजीटेबल	305427	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
137	सी.सी. इन सीड प्रोडक्शन टेक्नोलॉजी	305428	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
138	सी.सी. इन फुड प्रीझर्वेशन	305429	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
139	सी.सी. इन फॉरेस्ट्री	305430	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
140	सी.सी. इन डेअरी	305431	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
141	सी.सी. इन डेअरी फार्मिंग	305432	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
142	सी.सी. इन पीगरी अँड गोदरी	305433	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
143	सी.सी. इन पोल्ट्री अँड स्वाइन प्रोडक्शन	305434	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
144	सी.सी. इन ऑग्रोबेस फुड इंडस्ट्रीज (ऑनिमल बेस)	305436	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
145	सी.सी. इन फॉर्म मेकैनिक्स	305438	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
146	सी.सी. इन रिपेयर अँड मेन्टेनन्स ऑफ पॉवर ड्रिवन फार्म मशिन	305439	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
147	सी.सी. इन ऑग्रिकल्चरल इंजीनियरिंग	305440	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
148	सी.सी. इन पॉवर ड्रिवन फार्म मशिनरी	305441	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25

ऑटोमोबाइल					
149	सी.सी. इन ऑटो इंजीनियरिंग टेक्नोलॉजी	306401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25

CKJee

150	सी.सी. इन ऑटो इंजिनिअरिंग टेक्नीशियन	306402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
151	सी.सी. इन मोटर गैरेज मैनेजमेंट	306403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
152	सी.सी. इन मोटर बाइको रिपेअरिंग	306404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
153	सी.सी. इन रिपेअर्स ऑफ मोटर सायकल अंड स्कूटर (टु व्हीलर)	306405	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
154	सी.सी. इन मेकैनिक मोटार व्हिकल	306406	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
	केमिकल- (Chemical)				
155	सी.सी. इन मैटेनन्स मेकैनिक केमिकल प्लांट	307401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25

	अतांत्रिक गट				
	कैंटरिंग - Catering				
156	सी.सी.इन फूड अंड बेव्हरेज ऑपरेशन्स	401401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
157	सी.सी.इन हॉटेल ऑपरेशन्स	401402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
158	सी.सी.इन फूड प्रोसेसिंग टेक्नोलॉजी	401403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
159	सी.सी.इन बेकरी अंड कन्फेक्शनरी मैनेजमेंट	401404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
160	सी.सी.इन कैंटरिंग अंड रेस्टोरेंट मैनेजमेंट	401407	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25

	टेक्सटाईल गट				
161	सी.सी.इन टेक्सटाईल डिजायनिंग	402401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
162	सी.सी.इन टेक्सटाईल क्राफ्ट (विजिंग)	402402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
163	सी.सी.इन निटिंग टेक्नोलॉजी	402403	१२ वी बायोलाजी पास	२ वर्ष	25

	खेळ गट				
164	सी.सी.इन फिजिकल एज्युकेशन	404401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
165	सी.सी.इन मॅन्युफॅक्चरिंग ऑफ स्पोर्ट्स गुड्स	404402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
	सौंदर्यशास्त्र				
166	सी.सी. इन प्रोफेशनल ब्युटिशियन	405401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
	मुद्रण गट				
167	सी.सी.इन ऑफसेट प्रिंटिंग टेक्नीशियन	406401	एस एस सी	२ वर्ष	25
168	सी.सी.इन कॉम्प्युटराइज्ड प्रिंटिंग टेक्नोलॉजी	406402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25

	चर्मकला (लेदर)				
169	सी.सी.इन फुटवेअर टेक्नोलॉजी	407401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
170	सी.सी.इन मॅन्युफॅक्चरिंग ऑफ लेदर गुड्स	407403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
171	सी.सी.इन लेदर मॅन्युफॅक्चरिंग	407404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
	वाणिज्य गट				
172	सी.सी.इन मटेरिअल मैनेजमेंट	408401	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
173	सी.सी.इन बाईंग अंड मर्चंडायझिंग	408402	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
174	सी.सी.इन लॉजिस्टिक मैनेजमेंट	408403	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
175	सी.सी.इन रिटेल मैनेजमेंट	408404	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
176	सी.सी.इन मार्केटिंग अंड फायनान्स	408405	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
177	सी.सी.इन सेल्स डिस्ट्रीब्यूटर मैनेजमेंट	408406	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
178	सी.सी.इन अंडर्व्हायझिंग अंड मार्केटिंग रिसर्च	408407	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
179	सी.सी.इन इम्पोर्ट अंड एक्सपोर्ट मैनेजमेंट	408408	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
180	सी.सी.इन रिस्क मैनेजमेंट	408409	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
181	सी.सी.इन इन्वेस्टमेंट अंड लोन मैनेजमेंट	408410	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
182	सी.सी.इन बँकिंग अंड इन्शुरन्स	408411	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
183	सी.सी.इन ई-कॉमर्स मैनेजमेंट	408412	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
184	सी.सी.इन शेअर मार्केट अंड इन्वेस्टमेंट्स	408413	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
185	सी.सी.इन बिझिनेस स्टडिज	408414	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25
186	सी.सी.इन स्टेनोग्राफी अंड कॉम्प्युटर ऑफिशियल	408415	एस.एस.सी.	२ वर्ष	25

Chand

LIST OF BOARDS OF SCHOOL EDUCATION RECOGNIZED BY Council of Boards of School Education in India (COBSE)

6H, Bigjo's Tower, A-8, Netaji Subhash Place, Ring Road, New Delhi -110034.

1. BOARD OF INTERMEDIATE EDUCATION (ANDHRA PRADESH)

Vidya Bhawan, Nampally, Hyderabad-500001

FAX: 040-24732101; Website: www.bieap.gov.in; Email: bieap11@gmail.com

2. BOARD OF SECONDARY EDUCATION (ANDHRA PRADESH)

Chapel Road Nampally, Hyderabad-500001

Email: dir_govexams@yahoo.com; Fax: 040-23237344

3. AP OPEN SCHOOL SOCIETY

Government of Andhra Pradesh, Opp. L.B. Stadium 'E' Gate,
S.C.E.R.T Campus, III Floor Basheerbagh, Hyderabad.

Website: www.apopenschool.org

4. ASSAM HIGHER SECONDARY EDUCATION COUNCIL

Bamunimaidam, Guwahati-781 021

Fax: 0361-2653498 PBX No. 0361-2652627

Email: ahsec1@yahoo.com Website: www.ahsec.net

5. BOARD OF SECONDARY EDUCATION, ASSAM

Bamunimaidam, Guwahati-781021 Fax:0361-2550939

6. ASSAM SANSKRIT BOARD

Kahilipara, Guwahati- 19,

Fax: 0361 -2382286; Email: assamsanskritboard@gmail.com

7. BIHAR SCHOOL EXAMINATION BOARD

Budh Marg, Patna-800 001; FAX : 0612-2227586,2227587

Email: secy-biharboard@nic.in; Website: bseb.nic.in

8. BIHAR BOARD OF OPEN SCHOOLING & EXAMINATION

Chanakya National Law University Campus, Nyay Nagar Mithapur, Patna-800001

Website: www.bbose.org Email: info@bbose.org; Fax: 0612 -2355668

9. BIHAR STATE MADRASA EDUCATION BOARD

5, Vidyapati Marg, Patana-800 001; E-mail: madarsaboard@gmail.com

Website: www.bsmeb.com

10. BIHAR SANSKRIT SHIKSHA BOARD

414 F, Govindayan, East Boaring Canal Road, Patna-800 001
Fax: 0612 -2355668; Email: info@bssbpatna.com

11. BANASTHALI VIDYAPITH

P.O. Banasthali Vidyapith-304022
EPABX: (01438) 228341-52; Fax: (01438)-228365
www.banasthali.org; E-mail: info@banasthali.ac.in

12. CENTRAL BOARD OF SECONDARY EDUCATION

2, Community Centre, Shiksha Kendra, Preet Vihar, Delhi-110301
www.cbse.nic.in; E-mail : cbseedi@nda.vsnl.net.in
EPABX:22509256-57

13. CHHATISGARH BOARD OF SECONDARY EDUCATION

Pension Bada, Raipur- 492001; Fax : 0771-2424094, 2429385
www.cgbse.org

14. CHHATISGARH STATE OPEN SCHOOL

Haribhoomi Complex, Dhamtari Road, Tikrapara, Raipur-492001.
Tel.: 0771-3042607. www.cgsos.in Email: cgsosraipur@gmail.com

15. CHHATISGARH SANSKRIT BOARD, RAIPUR

Pension Bada, Raipur - 492001; Fax : 0771- 4001733

16. CHHATISGARH MADRASA BOARD

A-55, Street No. 4, Katora Talab, (C.G.), Raipur- 492001
E-mail: cgmb.raipur@gmail.com Fax : 0771-4055708

17. COUNCIL FOR THE INDIAN SCHOOL CERTIFICATE EXAMINATIONS

Pragati House, 3rd Floor 47-48,
Nehru Place, New Delhi-110001.
Tel. 011-26413820, 26411706, 3082009/94, Fax : 011-26234575
Website: www.cisce.org Email: council@cisce.org;

18. DAYALBAGH EDUCATIONAL INSTITUTE (DEEMED UNIVERSITY)

DAYALBAGH, AGRA-282 110; Fax : 2801226
Telegram: DAYALINST, AGRA
Website: www.dei.ac.in E-mail: dbei@sancharnet.in

19. GOA BOARD OF SECONDARY AND HIGHER SECONDARY EDUCATION

Alto Betim, Berdez Goa-403521 Fax : 0832-2414289
Website: www.gbshse.gov.in E-mail: gbshse@rediffmail.com, goaboard@dataone.in

20. GUJARAT SECONDARY AND HIGHER SECONDARY EDUCATION BOARD

Sector 10B Near Old Sachivalaya, Gandhinagar- 382 010
Phone No: 079- 23220538, FAX: 23253828
Website: www.gseb.org E-mail: secgseb@yahoo.in

21. BOARD OF SCHOOL EDUCATION HARYANA

Hansi Road, Bhiwani-127 021 Gram: HARSCHOOL BHIWANI.
FAX: 01664-241611
Website: www.dei.ac.in E-mail: hbse@hry.nic.in

22. H. P. BOARD OF SCHOOL EDUCATION

Gayana Lok Parisar, Civil Lines, Dharamsala, Kangra(H.P) 176213
EPABX-229033-229037; Fax : 01892-222817 to 2225419
Website: www.hpeducationboard.nic.in E-mail: bosc-hp@nic.in; hpedu@sancharnet.in

23. J & K STATE BOARD OF SCHOOL EDUCATION

Rehari Colony, Jammu-180 005 (Nov to Apr) New Campus
Bemina.Bye Pass,Srinagar-190 010
Fax : 0191-2581613(Jammu), 0194-2494264(Srinagar)
Website: www.jkbose.org E-mail: jkboard@nde.vsnl.net.in

24. JHARKHAND ACADEMIC COUNCIL,RANCHI

Gyandeep Campus, Bargawan,Namkum, Ranchi-834 010.
Fax : 0651-2261999, Website: www.jac.nic.in

25. GOVT. OF KARNATAKA DEPT. OF PRE-UNIVERSITY EDUCATION

18th Cross, Sampige Road Malleswaram, Bangalore 560012. Fax: 080-23361852
Website: www.pue.kar.nic.in E-mail: commissioner.pue@gmail.com

26. KARNATAKA SECONDARY EDUCATION EXAMINATION BOARD

6TH Cross, Malleswaram, Bangalore-560003. Fax: 080-23347670
Website: www.kseeb.org E-mail: dpikseeb@gmail.com

27. KERALA BOARD OF PUBLIC EXAMINATION

PAREEKSHA BHAWAN, POOJAPURA, Thiruvananthapuram - 695012
Grams: Secretary Examination Thiruvananthapuram, KERALA
Fax: 0471-2325106

28. KERALA BOARD OF HIGHER SECONDARY EDUCATION

Housing Board Buildings, Santhi Nagar Thiruvananthapuram-695001
Fax : 0471-2320714,2338735
Website: www.dhsekerala.gov.in E-mail: jdexamdhse@gmail.com

29. MAHARASHTRA STATE BOARD OF SECONDARY AND HIGHER SECONDARY EDUCATION

S. R. No. 832 A, Final Plot No. 178, 179 Near Balchitravani, Behind Agharkar Reserach Institue, Bhamburda, Shivajinagar, Pune-411004 Grams : MAHABOSEC PUNE
Fax : 020-25705122; Website: www.msbshe.ac.in
Email : chairman@msbshe.ac.in , secretary@msbshe.ac.in

30. BOARD OF SECONDARY EDUCATION MADHYA PRADESH

Shivaji Nagar Bhopal-462011
Website: www.mpbse.nic.in E-mail: mpbse@mp.nic.in

31. M. P. STATE OPEN SCHOOL

School Education Department Govt. of M.P.
Shivaji Nagar, Bhopal- 462011 . (M. P.)
Ph. 0755 - 2553546 Fax: 2552106
Website: www.mpsos.nic.in E-mail: mpsos@rediffmail.com

32. MAHARISHI PATANJALI SANSKRIT SANSTHAN

(Dept. Of School Education, Govt. Of M.P.) Tulsinagar, Bhopal (M. P.) 462003
Website: www.mpsb.nic.in E-mail: patanjalisansthan@yahoo.co.in; Fax: 25552168

33. BOARD OF SECONDARY EDUCATION, MANIPUR

Imphal-795001; Fax: 0385-2450889, 2226770
E-mail: mani_board@yahoo.co.in

34. COUNCIL OF HIGHER SECONDARY EDUCATION, MANIPUR

Babupura, Imphal (West) -795001; E-mail: cohsemimphal@yahoo.co.in

35. MEGHALAYA BOARD OF SCHOOL EDUCATION

West Garo Hills, Tura, Meghalaya 794001
Fax: 03651-232874; E-mail: meg_board@yahoo.com

36. MIZORAM BOARD OF SCHOOL EDUCATION

Chaltlang , P.O Ramhlan Aizawl-796012
Website: www.mbse.in E-mail: mbseoffice@gmail.com

37. NAGALAND BOARD OF SCHOOL EDUCATION

Post Box 613, Kohima 797001; Fax 0370- 2260201, 2260502
Website: www.nbsenagaland.com E-mail: nagaboard@gmail.com

38. NATIONAL INSTITUTE OF OPEN SCHOOLING

A-24-25, Institutional Area, Sector-62, NOIDA-201309(UP)
Distt.-Gautam Budh Nagar(UP); Ph: 0120- 4089800
Website: www.nios.ac.in

39. COUNCIL OF HIGHER SECONDARY EDUCATION, ODISHA

C-2 Prajnapitha, Samantapur, Bhubaneswar – 751013
Email: chseo@ori.nic.in Fax : 0674-2300126

40. BOARD OF SECONDARY EDUCATION, ODISHA

Bajrakabati Road, Cuttack-753001
Website: www.bseorissa.in Email: admin@bseorissa.in, info@bseorissa.in

41. B SCHOOL EDUCATION BOARD

Vidya Bhawan, SAS Nagar Phase-8, Mohali 160059, Grams: PUNJBOARD SAS NAGAR
Fax: 0172-3047100,3047129, E-mail: psebmohali@gmail.com E-mail : pseb@yahoo.ac.in

42. BOARD OF SECONDARY EDUCATION RAJASTHAN

Jaipur Road, Ajmer 305001 (Rajasthan) PBX-0145-2632866-2632873
Fax : 0145-2420429
Website: www.rajeduboard.nic.in E-mail: secy-boser-rj@nic.in

43. RAJASTHAN STATE OPEN SCHOOL, JAIPUR

2-2A, Jhalana Doongri Jaipur - 302004 (Rajsthan) Fax. 0141-2705067
Website: www.rsos.org E-mail: rajasthansos@gmail.com

44. RASHTRIYA SANSKRIT SANSTHAN

Deemed University
56-57, Institutional Area Janakpuri, New Delhi-110058
Phone : +91-11-28524993, 28524995(Registrar) 28520976, 28520977
Fax : +91-11-28521948, +91-11-28520976(Registrar)
E-Mail: rsks@nda.vsnl.net.in

45. STATE BOARD OF SCHOOL EXAMINATIONS(SEC.) & BOARD OF HIGHER SECONDARY EXAMINATIONS TAMIL NADU

Directorate of Govt. Examinations, College Road, Chennai 600006.
Fax.: 044-28203089
Website: www.dge1.tn.nic.in E-mail: dgedirector@gmail.com

46. TRIPURA BOARD OF SECONDARY EDUCATION

Pandit Nehru Complex (Gurkha Basti), P.O. Kunjaban, Agartala-799006, Tripura West
Website: www.tbse.in E-mail: tbse 2009@rediff.com

47. U.P. BOARD OF HIGH SCHOOL & INTERMEDIATE EDUCATION

Sarojini Naidu Marg Allahabad –211001.Grams:
INTERMEDIATE ALLAHABAD
Fax: 0532-2623182 (Allahabad), 0522-2237607 (Lucknow)

48. U.P. SEC. SANSKRIT EDUCATION COUNCIL

SANSKRIT BHAWAN, 2 SHAHMEENA ROAD LUCKNOW-226003

49. BOARD OF SCHOOL EDUCATION UTTARAKHAND

Ram Nagar, Nainital-244715 EPABX-05947-254275.Fax: 05947-255021.
E-mail-eduua@yahoo.co.in, Secyubse@yahoo.com

50. WEST BENGAL BOARD OF SECONDARY EDUCATION

Nivedita Bhawan, BLOCK DJ8, Sect. III Vidhan Nagar , Kolkatta-700091.
Fax: 033-22299660,22293775
Website: www.wbbse.org E-mail: wbbse05@vsnl.in

51. WEST BENGAL COUNCIL OF HIGHER SECONDARY EDUCATION

Vidya Sagar Bhavan,9/2,D.J.Block, Sector-II,Salt Lake, Kolkata 700091.
Website: www.wbchse.nic.in E-mail: wbcouncil_hse@vsnl.net.in

52. WEST BENGAL BOARD OF PRIMARY EDUCATION

Acharya Prafulla Chander Bhavan DK 7/1, Sector-2
Salt lake City, Kolkata-700091. Fax: 033-23211201-02

53. WEST BENGAL BOARD OF MADRASAH EDUCATION

Begum Rokaiya Bhavan 19 Haji Md. Mohsin Square, Kolkata – 700016.
Fax: 033-22497774/22497773
Email: president-wbbme@yahoo.com Wbbme2011@gmail.com

54. WEST BENGAL COUNCIL OF RABINDRA OPEN SCHOOLING

Bikash Bhavan (2nd floor, East Block) Salt lake, Kolkata- 700091.
Tele Fax: 033-23345199
E-mail: Sulapanibhattacharyya@yahoo.co.in Secretary.wbcros@gmail.com

**University Grants Commission
New Delhi
UGC(Minimum Standards of Instruction for the Grant of the First Degree through Formal
Education)Regulations, 2003.**

(In supersession of Notification No. F.1-117/83(CP) dated 25th November 1985. Notification No .F.I.-117/83(CPP)dated 30th May 1986 and Notification No.F.I.-117/83(CP)dated December 1998)

In exercise of the powers conferred by clause (f) of sub-section (1) of Section 26 of the UGC Act 1956 (No. 3 of 1956), the University Grants Commission makes the following Regulations, namely:

1. Short title, application and commencement:

- 1.1** These Regulations may be called the University Grants Commission (Minimum Standards of Instruction for the Grant of the First Degree through Formal Education) Regulations, 2003.
- 1.2** These shall apply to all universities established or incorporated by or under a Central Act, a Provincial Act, or a State/Union Territory Act, and all institutions recognized by or affiliated to such Universities and all institutions deemed to be universities under Section 3 of the UGC Act 1956.
- 1.3** These shall come into force from the date of their publication in the official Gazette.

2. Admission:

- 2.1** No student shall be eligible for admission to a first degree programme in any of the faculties unless he/she has successfully passed the examination conducted by a Board/University at the +2 level of schooling (either through formal schooling for 12 years, or through open school system) or its equivalent.
- 2.2** The admission shall be made on merit on the basis of criteria notified by the university, keeping in view the guidelines/norms in this regard issued by the UGC and other statutory bodies concerned and taking into account the reservation policy issued by the government concerned from time to time
- 2.3** Student enrollment shall be in accordance with the academic and physical facilities available keeping in mind the norms regarding the student-teacher ratio, the teaching-non-teaching staff ratio, laboratory, library and such other facilities. The in-take capacity shall be determined at least six months in advance by the university/institution through its academic bodies in accordance with the guidelines/norms in this regard issued by the UGC and other statutory bodies concerned so that the same could be suitably incorporated in the admission brochure for the information of all concerned.
- 2.4** Depending upon the academic and physical facilities available in the institutions, the university may allow an institution to admit a certain number of students directly to the second year of a first degree programme, if the student has either (a) successfully completed the first year of the same programme in another institution, or (b) already successfully completed a first degree programme and is desirous of and academically capable of pursuing another first degree programme in an allied subject.

3. Teacher:

- 3.1** No person shall be appointed to a teaching post if he/she does not fulfil the minimum qualifications prescribed for recruitment as per the Regulations in this regard notified from time to time under Section 26 (1)(e) of the UGC Act 1956
- 3.2** Every teacher shall participate in teaching, which may include any or all of the following: lectures, tutorials, laboratory sessions, seminars, fieldwork, projects and other such activities.
- 3.3** Every teacher shall also give general assistance to students in removing their academic difficulties; and participate in the invigilation and evaluation work connected with tests/examinations; and take part in extra-curricular, co-curricular and institutional support activities as required
- 3.4** The workload of a teacher shall take into account activities such as teaching, research and extension, preparation of lessons, evaluation of assignments and term papers, supervision of fieldwork as also guidance of project work done by the students. The time spent on extension work, if it forms an integral part of the prescribed course, shall count towards the teaching load. The total workload and the distribution of hours of workload for the various components shall be in accordance with the guidelines issued by the UGC and the other statutory bodies concerned in this regard from time to time.

4. Working Days:

- 4.1** Every university enrolling students for the first degree programme shall ensure that the number of actual teaching days on which classes such as lectures, tutorials, seminars, and practical's are held or conducted is not less than 180 in an academic year, excluding holidays, vacations, time set apart for completing admissions and time required for conduct of examinations.
- 4.2** The timetable on working days shall be so drawn up that the physical facilities are adequately utilized and not used only for a few hours in a day.
- 4.3** The total periods provided for contact teaching shall not be less than 30 hours a week
- 4.4** The time provided for practical's, field work, library, utilization of computer and such other facilities, shall not be less than 10 hours a week.

5. Syllabus:

- 5.1** Depending upon the curricular pattern, whether the university follows the annual system, the semester system or the trimester system, the entire syllabus of the programme shall be divided into suitable courses spread evenly for the duration of the programme.
- 5.2** The university shall endeavour to introduce a cafeteria approach by working out the division of the entire syllabus of the programme into courses in such a manner that a student can choose the number of courses according to his/her requirements.
- 5.3** The university shall not only lay down the syllabus for each course, but also the manner of its implementation, namely, through lectures, tutorials, laboratory sessions, seminars, field work, projects and such other activities.
- 5.4** Depending upon its nature and level, a course may be assigned a certain number of credits. The credits assigned to the various courses shall also be indicated in the respective syllabuses. The system of credits shall be in accordance with the guidelines of the UGC and other statutory bodies concerned.

- 5.5 The syllabus for each course shall also indicate the scheme of evaluation/ examination.
- 5.6 The students shall be encouraged to study some part of the syllabus themselves and shall be given assignments, so as to make use of the library, laboratory, internet and such other faculty.
- 5.7 The total workload on a student shall also be adequate so as to provide him/her sufficient academic involvement.
- 5.8 The minimum number of lectures, tutorials, seminars and practical's which a student shall be required to attend for eligibility to appear at the examination shall be prescribed by the university, which ordinarily shall not be less than 75% of the total number of lectures, tutorials, seminars, practical's, and any other prescribed requirements.

6. Examination and Evaluation:

- 6.1 The university shall adopt the guidelines issued by the UGC and other statutory bodies concerned from time to time in respect of conduct of examinations
- 6.2 The units of evaluation, namely, tests, seminars, presentations, class performance, field work, thesis and the like and the weight age assigned to each of such units in respect of each course shall be determined by the appropriate academic body of the university, and shall be made known to the students at the beginning of the academic session of the year, the semester or the trimester, as the case may be.
- 6.3 The nature of final examination, whether written or oral or both, in respect of each course shall also be made known to the students at the beginning of the academic session.
- 6.4 There shall be continuous sessional evaluation in each course in addition to trimester/semester/year-end examinations, and the weight age for sessional evaluation and examination in respect of each course shall be prescribed by the appropriate academic body, and made known to the students at the beginning of the academic session.
- 6.5 If the university follows grading system, it shall work out and adopt a table of conversion of grades into percentages and vice-versa.
- 6.6 If the fieldwork or project work is prescribed to be an integral part of a course, the weightage assigned to it should reflect the time spent on it.
- 6.7 The question papers for the examinations shall be set in such a manner as to ensure that they cover the entire syllabus of the concerned course.
- 6.8 The tests and examinations shall aim at evaluating not only the student's ability to recall information, which he/she had memorized, but also his/her understanding of the subject and ability to synthesize scattered bits of information into a meaningful whole. Some of the questions shall be analytical and invite original thinking or application of theory.
- 6.9 While the actual process of evaluation shall be confidential, the system of evaluation shall be sufficiently transparent, and a student may be given a photocopy of his/her answer paper, if requested as per procedure laid down in this regard.

7. Physical Facilities:

7.1 Every university shall lay down the norms in respect of classrooms, laboratories, library, sports and health facilities, hostel accommodation, canteen/ cafeteria and such other facilities. All the institutions admitted to its privileges shall adhere to the same. While prescribing the norms for such facilities as a condition for affiliation, the university shall keep in view the guidelines/norms issued by the UGC and other statutory bodies concerned.

7.2 The lecture classes shall normally have not more than 60 students, unless, in special cases, the institution has accommodation for larger classes and makes suitable audio-visual arrangements for effective lecturing accompanied by tutorial classes.

7.3 For tutorials, a group shall not ordinarily be more than 20 students.

7.4 For laboratory sessions, the size of a group shall depend upon the size of the laboratory, its type related to the specificity of the subject, the facilities available including the possibility or otherwise of controlling and supervising a number of students simultaneously through a central control panel, and such other devices. The ideal number of students for a normal laboratory session in subjects like Physics, Chemistry and Biology is 15. The number for Computer lab, Language lab, etc. may be higher or lower, depending upon the factors referred to above.

7.5 The norms laid down by the concerned statutory body shall be followed in the case of laboratories in the professional courses

8. Award of Degrees:

8.1 No student shall be eligible for the award of the Master's degree unless he/she has successfully completed a minimum of two years after the First degree or five years after Plus Two or earned the minimum number of credits prescribed by the university for the programme.

8.2 The degree to be awarded may be called the Master's degree in the respective discipline in accordance with nomenclature specified by the UGC under Section 22 (3) of the UGC Act.

9. Information:

Every university shall furnish to the UGC information relating to the observance of the provisions of these Regulations in the form prescribed for the purpose. The information shall be supplied to the UGC within 60 days of the close of the academic year.

(Prof. Ved Prakash)

Secretary

**University Grants Commission
New Delhi
UGC(Minimum Standards of Instruction for the Grant of the Master's Degree through Formal
Education) Regulations, 2003.**

(In supersession of Notification No. F.1-117/83(CP) dated December 1998)

In exercise of the powers conferred by clause (f) of sub-section (1) of Section 26 of the UGC Act 1956 (No. 3 of 1956), the University Grants Commission makes the following Regulations, namely:

1. Short title, application and commencement:

- 1.1 These Regulations may be called the University Grants Commission (Minimum Standards of Instruction for the Grant of the Masters Degree through Formal Education) Regulations, 2003.
- 1.2 These shall apply to all universities established or incorporated by or under a Central Act, a Provincial Act, or a State/Union Territory Act, and all institutions recognized by or affiliated to such Universities and all institutions deemed to be universities under Section 3 of the UGC Act 1956.

1.3 These shall come into force from the date of their publication in the official Gazette

2. Admission:

- 2.1 No student shall be eligible for admission to a Master's degree programme in any of the faculties unless he/she has successfully completed three years of an undergraduate degree or earned prescribed number of credits for an undergraduate degree, through the examinations conducted by a university/autonomous institution or possesses such qualifications as recognized by the concerned university as equivalent to an undergraduate degree.
- 2.2 In case of integrated Master's Degree Programmes of five or more years, no student shall be eligible for admission unless he/she has successfully passed the examination conducted by a board/university at the Plus Two level of schooling (either through formal schooling for 12 years or through open school system) recognized by the Central/State Government for this purpose or its equivalent.
- 2.3 The admission shall be made on merit on the basis of criteria notified by the university, keeping in view the guidelines/norms in this regard issued by the UGC and other statutory bodies concerned and taking into account the reservation policy issued by the government concerned from time to time.
- 2.4 Student enrollment shall be in accordance with the academic and physical facilities available keeping in mind the norms regarding the student-teacher ratio, the teaching-non-teaching staff ratio, laboratory, library and such other facilities. The in-take capacity shall be determined at least six months in advance by the university/institution through its academic bodies in accordance with the guidelines/norms in this regard issued by the UGC and other statutory bodies concerned so that the same could be suitably incorporated in the admission brochure for the information of all concerned.
- 2.5 Depending upon the academic and physical facilities available in the institutions, the university may allow an institution to admit a certain number of students directly to the second year of a Master's degree programme, if the student has either (a) successfully completed the first year of the same programme in another institution, or (b) already successfully completed a Master's degree programme and is desirous of and academically capable of pursuing another Master's degree programme in an allied subject.

3. Teacher

- 3.1 No person shall be appointed to a teaching post if he/she does not fulfill the minimum qualifications prescribed for recruitment as per the Regulations in this regard notified from time to time under Section 26 (1)(e) of the UGC Act 1956
- 3.2 Every teacher shall participate in teaching, which may include any or all of the following: lectures, tutorials, laboratory sessions, seminars, fieldwork, projects and other such activities.
- 3.3 Every teacher shall also give general assistance to students in removing their academic difficulties; and participate in the invigilation and evaluation work connected with tests/examinations; and take part in extra-curricular, co-curricular and institutional support activities as required
- 3.4 The workload of a teacher shall take into account activities such as teaching, research and extension, preparation of lessons, evaluation of assignments and term papers, supervision of fieldwork as also guidance of project work done by the students. The time spent on extension work, if it forms an integral part of the prescribed course, shall count towards the teaching load. The total workload and the distribution of hours of workload for the various components shall be in accordance with the guidelines issued by the UGC and the other statutory bodies concerned in this regard from time to time.

4. Working Days

- 4.1 Every university enrolling students for the first degree programme shall ensure that the number of actual teaching days on which classes such as lectures, tutorials, seminars, and practicals are held or conducted is not less than 180 in an academic year, excluding holidays, vacations, time set apart for completing admissions and time required for conduct of examinations.
- 4.2 The timetable on working days shall be so drawn up that the physical facilities are adequately utilized and not used only for a few hours in a day.
- 4.3 The total periods provided for contact teaching shall not be less than 30 hours a week
- 4.4 The time provided for practicals, field work, library, utilization of computer and such other facilities, shall not be less than 10 hours a week.

5. Syllabus

- 5.1 Depending upon the curricular pattern, whether the university follows the annual system, the semester system or the trimester system, the entire syllabus of the programme shall be divided into suitable courses spread evenly for the duration of the programme.
- 5.2 The university shall endeavour to introduce a cafeteria approach by working out the division of the entire syllabus of the programme into courses in such a manner that a student can choose the number of courses according to his/her requirements.
- 5.3 The university shall not only lay down the syllabus for each course, but also the manner of its implementation, namely, through lectures, tutorials, laboratory sessions, seminars, field work, projects and such other activities.
- 5.4 Depending upon its nature and level, a course may be assigned a certain number of credits. The credits assigned to the various courses shall also be indicated in the respective syllabuses. The system of credits shall be in accordance with the guidelines of the UGC and other statutory bodies concerned.
- 5.5 The syllabus for each course shall also indicate the scheme of evaluation/ examination.

- 5.6** The students shall be encouraged to study some part of the syllabus themselves and shall be given assignments, so as to make use of the library, laboratory, internet and such other faculty.
- 5.7** The total workload on a student shall also be adequate so as to provide him/her sufficient academic involvement.
- 5.8** The minimum number of lectures, tutorials, seminars and practicals which a student shall be required to attend for eligibility to appear at the examination shall be prescribed by the university, which ordinarily shall not be less than 75% of the total number of lectures, tutorials, seminars, practicals, and any other prescribed requirements.

6. Examination and Evaluation

- 6.1** The university shall adopt the guidelines issued by the UGC and other statutory bodies concerned from time to time in respect of conduct of examinations
- 6.2** The units of evaluation, namely, tests, seminars, presentations, class performance, field work, thesis and the like and the weightage assigned to each of such units in respect of each course shall be determined by the appropriate academic body of the university, and shall be made known to the students at the beginning of the academic session of the year, the semester or the trimester, as the case may be.
- 6.3** The nature of final examination, whether written or oral or both, in respect of each course shall also be made known to the students at the beginning of the academic session.
- 6.4** There shall be continuous sessional evaluation in each course in addition to trimester/semester/year-end examinations, and the weightage for sessional evaluation and examination in respect of each course shall be prescribed by the appropriate academic body, and made known to the students at the beginning of the academic session.
- 6.5** If the university follows grading system, it shall work out and adopt a table of conversion of grades into percentages and vice-versa.
- 6.6** If the fieldwork or project work is prescribed to be an integral part of a course, the weightage assigned to it should reflect the time spent on it.
- 6.7** The question papers for the examinations shall be set in such a manner as to ensure that they cover the entire syllabus of the concerned course.
- 6.8** The tests and examinations shall aim at evaluating not only the student's ability to recall information, which he/she had memorized, but also his/her understanding of the subject and ability to synthesize scattered bits of information into a meaningful whole. Some of the questions shall be analytical and invite original thinking or application of theory.
- 6.9** While the actual process of evaluation shall be confidential, the system of evaluation shall be sufficiently transparent, and a student may be given a photocopy of his/her answer paper, if requested as per procedure laid down in this regard.

7. Physical Facilities

- 7.1** Every university shall lay down the norms in respect of classrooms, laboratories, library, sports and health facilities, hostel accommodation, canteen/ cafeteria and such other facilities. All the institutions admitted to its privileges shall adhere to the same. While prescribing the norms for such facilities as a condition for affiliation, the university shall keep in view the guidelines/norms issued by the UGC and other statutory bodies concerned.

7.2 The lecture classes shall normally have not more than 60 students, unless, in special cases, the institution has accommodation for larger classes and makes suitable audio-visual arrangements for effective lecturing accompanied by tutorial classes.

7.3 For tutorials, a group shall not ordinarily be more than 20 students.

7.4 For laboratory sessions, the size of a group shall depend upon the size of the laboratory, its type related to the specificity of the subject, the facilities available including the possibility or otherwise of controlling and supervising a number of students simultaneously through a central control panel, and such other devices. The ideal number of students for a normal laboratory session in subjects like Physics, Chemistry and Biology is 15. The number for Computer lab, Language lab, etc. may be higher or lower, depending upon the factors referred to above.

7.5 The norms laid down by the concerned statutory body shall be followed in the case of laboratories in the professional courses

8. Award of Degrees:

8.1 No student shall be eligible for the award of the Master's degree unless he/she has successfully completed a minimum of two years after the First degree or five years after Plus Two or earned the minimum number of credits prescribed by the university for the programme.

8.2 The degree to be awarded may be called the Master,s degree in the respective discipline in accordance with nomenclature specified by the UGC under Section 22 (3) of the UGC Act.

9. Information:

Every university shall furnish to the UGC information relating to the observance of the provisions of these Regulations in the form prescribed for the purpose. The information shall be supplied to the UGC within 60 days of the close of the academic year.

(Prof.Ved Prakash)

Secretary